

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2008: 56
ISSN 1654-0247

Elev, lintott eller bara barn?

Synen på barn i tre kulturpublikationer – en diskursanalys

JENNIE AAGESSON
ANNIKA NORDSTRÖM

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Författarna
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel:	Elev, lintott eller bara barn? Synen på barn i tre kulturpublikationer – en diskursanalys
Engelsk titel:	Pupil, towhead or simply child? The view on children in three culture publications – a discourse analysis
Författare:	Jennie Aagesson och Annika Nordström
Kollegium:	3
Färdigställt:	2008
Handledare:	Kerstin Rydsjö

Abstract

The aim of this Master's thesis is to examine and analyze what discourses about children that can be found in three Swedish culture publications, and also to identify the different social roles that are attributed to children in these publications. The theoretical and methodological background is discourse theory, as described by Ernesto Laclau and Chantal Mouffe. Additional theory used is social constructionism and Norman Fairclough's critical discourse theory.

Three questions are asked: What discourse/s can be found in these publications? What do these discourses tell us about the view on children within the library domain? What social roles are attributed to the children in the texts and what consequences do these have for the power configuration between children and adults? Furthermore there is a discussion concerning what effects these discourses might have on the direct and indirect reception of children in the library.

84 articles from three publications - *Biblioteksbladet*, *DIK-forum* and *Barn & unga* - are analyzed, and four discourses concerning children are identified: the discourse of the idyllic child, the discourse of the indigent child, the discourse of the resource receiving child and the discourse of the equal child. Four social roles are also identified: groups in exposed positions, babies and small children, gender and pupils.

The analysis shows that the unequal balance of power between children and adults is maintained and reproduced within the discourses, and is very rarely challenged.

Nyckelord: diskursanalys, barn, barnsyn, diskurs, bibliotek

Innehållsförteckning

1. INLEDNING OCH BAKGRUND.....	1
1.1. Problemställning.....	1
1.2. Syfte och frågeställningar.....	2
1.3. För uppsatsen centrala begrepp.....	2
1.3.1. Barn och barndom.....	2
1.3.2. Allmänna begrepp.....	3
1.4. Disposition.....	3
2. MATERIAL.....	5
2.1. Materialavgränsningar.....	5
2.2. Litteratursökning.....	6
3. TIDIGARE FORSKNING OCH LITTERATURGENOMGÅNG.....	7
3.1. Användardiskurser i biblioteks- och informationsvetenskap.....	7
3.2. Annan forskning om barn och barndom.....	8
3.2.1. Barndomsdiskurser i samhället.....	8
3.2.2. Förskolans diskurser.....	9
3.2.3. Barns varande eller blivande.....	11
4. TEORI OCH METOD.....	13
4.1. Social konstruktionism.....	13
4.2. Diskursanalys.....	14
4.2.1. Diskursanalysens olika inriktningar.....	15
4.2.2. Diskursanalytiska begrepp – en översikt.....	15
4.2.3. Diskursanalys inom biblioteks- och informationsvetenskap.....	16
4.3. Diskursteori enligt Ernesto Laclau och Chantal Mouffe.....	17
4.3.1. Antagonism och hegemoni.....	18
4.3.2. Identitet och gruppbyggnad.....	18
4.4. Kritisk diskursanalys enligt Norman Fairclough.....	19
4.4.1. Synen på diskurs och diskursordning.....	20
4.4.2. Övriga begrepp.....	20
4.5. Vårt integrerade synsätt.....	21
4.5.1. Problem att beakta vid diskursanalys.....	22
4.6. Urval och genomförande.....	23
5. ANALYS.....	26
5.1. Subjektspositioner.....	26
5.1.1. Utsatta grupper.....	26
5.1.2. Bebisar och små barn.....	29
5.1.3. Genus.....	30
5.1.4. Elever.....	32
5.2. Diskurser.....	34
5.2.1. Diskursen om det idylliserade barnet.....	34
5.2.2. Diskursen om det hjälpbehövande barnet.....	37

5.2.3. Diskursen om det resursmottagande barnet	39
5.2.4. Diskursen om det jämlika barnet	41
6. DISKUSSION.....	44
6.1. Subjekspositionernas innebörder.....	44
6.2. Vad säger diskurserna om biblioteksältets syn på barn?.....	47
6.2.1. Det idylliserade barnet: primitivt och gott	47
6.2.2. Det hjälpbehövande barnet: i behov av fostran.....	48
6.2.3. Det resursmottagande barnet: vuxna i vardande	49
6.2.4. Det jämlika barnet: maktrelationer	50
6.2.5. Diskurserna i förhållande till varandra	51
6.3. Kopplingen till bibliotek.....	53
6.3.1. Konsekvenser för bemötande.....	54
7. SLUTSATSER OCH FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING	57
8. SAMMANFATTNING	59
ARTIKELFÖRTECKNING	61
KÄLLFÖRTECKNING.....	65

1. Inledning och bakgrund

Barn har idag en naturlig plats på biblioteket. De allra flesta bibliotek har specifika barnavdelningar med särskilt anpassad litteratur, möbler och ibland även personal. År 2006 utgjorde barnboksutlåningen nästan hälften av den totala bokutlåningen på landets folkbibliotek (Statens kulturråd, 2008), och då är inte skolbiblioteken medräknade. Med andra ord utgör barn som grupp en stor del av bibliotekets användare. Med anledning av detta finner vi det viktigt att ta reda på vad biblioteksområdet har för olika syner på barn.

Synen på barn och barndom befinner sig i ständig förändring. Det som anses självklart under en specifik period, inom en viss kultur, kan verka främmande i ett annat sammanhang. I dagens samhälle florerar flera olika syner på barn, till exempel kan barn ses som kompetenta eller som hjälplösa och underordnade vuxna. Samtidigt som det talas om barn som aktiva och om barns rättigheter är det inte ovanligt att höra om hur vuxna skall hjälpa barnen att utvecklas eller hur till exempel bibliotekarier skall *förmedla* litteratur till barnen. Dessa olika utgångspunkter påverkar i sin tur hur arbetet med barn på bibliotek utformas.

Vare sig barnen betraktas som mer eller mindre kompetenta verkar det alltid finnas en skiljelinje mellan barn och vuxna, där barnen särskiljer sig på grund av biologi och ekonomiskt beroende (Rönnerberg, 2006, s.6). Vi tänker oss att alla de olika *diskurser* om barn i allmänhet, och barn som biblioteksanvändare i synnerhet, som existerar inom kultursektorn idag, får konsekvenser för vilken barnsyn biblioteksområdet väljer att anamma. Barnsynen påverkar i sin tur hur barn blir bemötta på biblioteket. Talas det om barn som problematiska på ett annat sätt än övriga grupper torde det också innebära att de bemöts med större skepsis på biblioteken. Omtalas de istället som personer med egna rättigheter och egna krav kan bemötandet, enligt oss, bli öppnare och mer förutsättningslöst.

1.1. Problemställning

Det problem som utgör utgångspunkten för denna uppsats är att det sätt på vilket det talas och skrivs om barn och barndom är av stor vikt för hur barnen sedan bemöts som grupp, eller som individer, på biblioteket. I den här uppsatsen ligger intresset på hur relationen mellan barn och vuxna, samt barn som biblioteksanvändare och bibliotekarier, definieras och reproduceras.

Vi vill försöka fördjupa bilden av biblioteksområdets barnsyn genom att undersöka vilka olika diskurser om barn som finns i tre utvalda kulturpublikationer. Genom denna diskursanalytiska studie kommer vi inte att kunna dra några definitiva slutsatser om hur barn som användare explicit blir bemötta på biblioteket; för detta krävs andra typer av studier som exempelvis intervjuer, observationer eller experiment. Denna studie fungerar istället som en kartläggning av de diskurser om barn som gör sig gällande i vårt material.

Genom att undersöka vilka diskurser som går att identifiera vill vi försöka klargöra hur särskilda maktrelationer, vilka kan vara omedvetna, förs vidare genom tal och text. Vår förhoppning är att denna kartläggning kan väcka tankar om hur synen på barn, inom biblioteksältet, ser ut.

1.2. Syfte och frågeställningar

I denna uppsats vill vi, genom att undersöka tre kulturpublikationer, ta reda på hur det talas och skrivs om barn inom biblioteksältet. Vi vill dessutom föra ett resonemang kring vad detta kan få för effekter på hur barnen bemöts, både direkt och indirekt, på biblioteket. Syftet med uppsatsen är att urskilja de diskurser om barn som cirkulerar i, för verksamheten relevanta, texter och att ta reda på vad dessa säger om vilken syn på barn som förs vidare inom biblioteksältet. Uppsatsen syftar vidare till att redogöra för hur barnen, i texterna, kategoriseras och därmed tilldelas olika identiteter.

Våra övergripande frågeställningar är:

Vilken/vilka diskurser om barn kan identifieras i tre utvalda kulturpublikationer?

Vad berättar dessa diskurser om hur synen på barn ser ut inom biblioteksältet?

Vilka subjekspositioner blir barnen i materialet tilldelade och vad får dessa för konsekvenser för maktförhållandet mellan barn och vuxna?

1.3. För uppsatsen centrala begrepp

Nedan förklaras centrala begrepp i uppsatsen. Begreppet barn har givits en egen rubrik och en mer detaljerad definition, då det är det mest centrala begreppet i denna uppsats.

1.3.1. Barn och barndom

Begreppet barn är på inget sätt en okomplicerad benämning. Barndom kan ses som en social konstruktion som ständigt förändras inom olika kontexter. Detta innebär inte att barn, som biologiska individer, inte existerar eller kan beskrivas. Det innebär istället att de egenskaper samhället tillskriver dessa individer är ett resultat av sociala och diskursiva processer (Buckingham, 2000, s.6). Detta är också utgångspunkten för vår uppsats.

Pedagogikforskarna Steinberg och Kincheloe menar att barndom är någonting som konstrueras av samhället och förändras i takt med sociala skiftningar (Steinberg & Kincheloe, 1999, s.2). Det finns följaktligen ingen given definition av vad barn eller barndom innebär. Det som är giltigt inom en viss kontext behöver inte vara det i en annan. Det är vuxna som tilldelar begreppet barn dess betydelse. Här är det som vuxen omöjligt att frigöra sig helt från personliga erfarenheter och uppfattningar, utan dessa utgör filter som ständigt ligger mellan vuxna och barn. Sättet att tala om och betrakta barn kan på så sätt aldrig betraktas som neutralt (Sommer, 1995, s.83). Konstruktionen

barn och barndom kan alltså sägas tillkomma, till största delen, ur ett vuxet perspektiv. Det är vuxna som definierar vad barndom innebär och vilka som anses tillhöra kategorin barn.

Den enda generella definition på barn som vi finner i Sverige är baserad på ålder. Enligt svensk lag betraktas individer under 18 år som omyndiga och har därmed inte samma status i olika sociala, ekonomiska, juridiska och kulturella sammanhang som individer över denna ålder.

1.3.2. Allmänna begrepp

Med *biblioteksfältet* avser vi, i denna uppsats, alla yrkesverksamma som arbetar inom en biblioteksorganisation och som anses vara målgrupp för de texter vi undersöker. Vi avser till exempel bibliotekariéer, biblioteksassistenter och bibliotekschefer. Personal inom biblioteksorganisationen som har mer allmänna arbetsuppgifter, till exempel lokalvårdare eller dylikt, är däremot inte inberäknade.

När vi använder oss av begreppet *diskursteori* avser vi den teori och metod utvecklad av Ernesto Laclau och Chantal Mouffe, vilken tas upp i avsnitt 4.3.

Begreppet *kritisk diskursanalys* syftar i den här uppsatsen enbart till den del av den kritiska diskursanalysen som utvecklats av Norman Fairclough. En utförligare förklaring av denna teori och metod finns i avsnitt 4.4.

1.4. Disposition

Efter uppsatsens inledande avsnitt där en kort bakgrund, problemställning, uppsatsens syfte samt för uppsatsen centrala begrepp presenteras, har texten lagts upp på följande sätt:

I avsnitt 2 beskrivs undersökningens material och avgränsningar rörande detta. Anledningen till detta är att motivera och belysa uppsatsens utgångspunkt. Avsnittet avslutas med litteratursökning.

I avsnitt 3 ges en presentation av tidigare forskning och litteratur som har legat till grund för denna uppsats. Avsnittet är också tänkt att fungera belysande för var denna undersökning placeras inom det aktuella problemområdet. Vidare förs källkritiska resonemang gällande studiernas vetenskaplighet och användbarhet för föreliggande uppsats.

I avsnitt 4 presenteras och motiveras uppsatsens teoretiska och metodologiska utgångspunkter. Här beskrivs social konstruktionism, diskursanalys i allmänhet samt, mer detaljerat, diskursteori och kritisk diskursanalys. Avsnittet avslutas med vårt integrerade synsätt som ligger till grund för analys och diskussion, samt en presentation av urval och praktiskt genomförande.

I avsnitt 5 gör vi en analys av det material som beskrivs i avsnitt 2. Detta med utgångspunkt i det integrerade synsätt som redogörs för i avsnitt 4.

I avsnitt 6 diskuterar vi analysens resultat samt dess inverkan på mötet mellan barn och bibliotekarier. Här återkopplas också till den forskning och litteratur som tas upp i avsnitt 3, detta för att placera resultatet i en vetenskaplig kontext.

I avsnitt 7 summeras studiens slutsatser och syfte och frågeställningar besvaras. Vidare ges förslag till fortsatt forskning.

I avsnitt 8 ges en sammanfattning av uppsatsen, följt av artikelförteckning samt litteraturförteckning.

2. Material

Vårt material består av artiklar tagna ur tidskrifterna *Biblioteksbladet* (i fortsättningen BBL) och *DIK-forum* samt Kulturrådets nyhetsbrev *Barn & unga* (tidigare Barn+Ungdom, i fortsättningen Barn & unga). Detta material har vi valt främst för att vi ville ha texter som läses av yrkesverksamma bibliotekarier, något som storleken på dessa publikationers upplagor, samt deras uttalade målgrupper, indikerar att de gör. Barn & unga skiljer sig från de två första genom att vara en myndighetsskrift och ha en specifik inriktning på just barn och ungdom. Vi har valt att utgå ifrån dessa tre skrifter, eftersom vi anser att blandningen av texttyper och inriktning ger en större bredd åt materialet.

BBL är en medlemstidning för Svensk Biblioteks förening och den ledande tidskriften för biblioteksdebatt i Sverige. Denna förening är ideellt och partipolitiskt obunden. Den har för närvarande 2600 medlemmar och tidskriften utkommer med tio nummer per år (Svensk Biblioteks förening, 2008).

DIK-forum är en facklig tidskrift för medlemmar i DIK (en förkortning av Dokumentation, Information, Kultur). DIK är ett fackförbund inom SACO (Sveriges Akademikers Centralorganisation), med över 21 000 medlemmar och det är också en av de större fackliga organisationerna för biblioteksanställda. Bibliotekarieförbundet är en delförening med 6000 medlemmar. DIK-forum utkommer med 10 nummer per år (DIK, 2008).

Barn & unga är ett digitalt nyhetsbrev som ges ut av Kulturrådet med sex nummer per år. Statens kulturråd är en central förvaltningsmyndighet i vars uppdrag det ingår att verka för barns och ungdomars rätt till kultur (Statens kulturråd, 2008).

2.1. Materialavgränsningar

I uppsatsen är vi intresserade av att ta reda på vilka diskurser om barn som har florerat i texterna de senaste åren och således har vi begränsat materialet till åren 2004-2007. Denna begränsning gav oss en rimlig mängd material att arbeta med. Med undantag av Barn & unga nr 1 2005, vilken vi inte lyckats få åtkomst till, har samtliga nummer undersökts. Tidskrifter och texter är också utvalda med anledning av att de behandlar svenska förhållanden, vilket vi ser som vårt huvudsakliga fokus. I undantagsfall har vi valt att ta med artiklar som behandlar förhållanden i andra nordiska länder, detta i de fall då resonemanget har uppfattats som applicerbart på svenska förhållanden.

Vi kommer att koncentrera arbetet enbart på artiklar och krönikor i dessa tidskrifter, detta eftersom de erbjuder mest djuplodande material att arbeta utifrån. Med andra ord har vi plockat ut texter som behandlar ämnet på ett någorlunda utvecklat sätt. Notiser eller annan kortfattad text har vi valt att bortse ifrån då där inte förekommer utvecklade resonemang om barn e.d. Texter som bara nämner ordet barn i förbifarten har vi valt att inte ta med i analysen.

Med barn avser vi åldrarna 0-12 år. Denna avgränsning har vi gjort eftersom vi är intresserade av att undersöka synen på barn innan de nått tonåren. Vi tänker oss här att det finns en skillnad mellan hur barn och tonåringar/ungdomar uppfattas. Denna avgränsning kan uppfattas som problematisk på ett antal sätt, till exempel är det i många fall svårt att avgöra vad författarna själva menar med begreppet barn. Vad vår avgränsning i praktiken har inneburit är att vi har sållat bort material som tydligt visat att det avser äldre barn eller ungdomar. Det kan dock fortfarande vara så att vår tolkning av vilka åldrar som avses skiljer sig ifrån artikelförfattarnas, och att vi har med material som egentligen avser äldre barn/ungdomar. Detta problem kan vi inte avlägsna oss ifrån, men vi anser att det material vi har valt ändå till största del talar explicit om barn i vår utvalda åldersgrupp, och att denna problematik således inte påverkar undersökningens resultat på något avgörande sätt.

Vidare har vi valt att bortse från artiklar där det istället för barnen är föräldrarna och synen på föräldrar som hamnar i fokus. Det innebär dock inte att vi har valt bort alla artiklar där föräldrarna figurerar. Kriteriet har istället varit att välja artiklar där barn och barndom har varit i fokus.

2.2. Litteratursökning

Litteratursökningen har varit en pågående process som har sträckt sig över hela uppsatsarbetet. Vi har använt ett flertal källor, främst för att finna material till avsnittet om tidigare forskning och för att själva förkovra oss inom ämnesområdet. Borås biblioteks katalog, BADA, LISA, ERIC, SamSök och LIBRIS är ett urval av de databaser och sökfunktioner som vi har använt oss av. Sökorden har varit många och har varierats i ett flertal konstellationer. Exempel på sökord som använts i sökandet efter tidigare forskning är följande: *barnsyn*, *syn på barn*, *view on/of children*, *diskursanalys*, *diskurs*, *discourse analysis* och *barnkultur*. Dessa har även kombinerats med varandra och med andra sökord som *bibliotek* eller *library*. Vad det gäller sökandet efter annat material, till exempel kopplat till teori och metod, har vi exempelvis sökt på *Laclau*, *Mouffe*, *Fairclough*, *kritisk diskursanalys*, *diskursteori* och *Foucault*.

Vi har varit noggranna med att följa upp referenser i det material vi har funnit, vilket vi uppfattar som mycket givande i vårt arbete. Då det ibland har varit svårt att finna visst material, till exempel diskursanalyser om synen på barn, har vi undersökt allt från vetenskapliga artiklar, avhandlingar och magisteruppsatser till både akademiska och mer populärkulturella böcker. Den litteratur vi har valt att ta med i uppsatsen bedömer vi dock vara av god vetenskaplig karaktär, detta då majoriteten av litteraturen är skriven av forskare inom olika discipliner, till exempel Jens Qvortrup samt Dahlberg, Moss och Pence.

Vi har försökt att använda oss av magisteruppsatser i så liten utsträckning som möjligt, men vi har ändå valt att ta med ett par stycken, vilka vi bedömde som relevanta, i uppsatsen. Detta ser vi inte som ett stort problem då vi ändå upplever att dessa uppsatser håller en god vetenskaplig kvalitet i och med att de har genomgått en grundlig examineringsprocess.

3. Tidigare forskning och litteraturgenomgång

Nedan kommer vi att ta upp den forskning och den litteratur som ligger till grund för denna uppsats och som vi kopplar till diskussionen.

3.1. Användardiskurser i biblioteks- och informationsvetenskap

De senaste åren har ett flertal undersökningar av användardiskurser gjorts inom biblioteks- och informationsvetenskapen. Vi har här valt att ta upp tre av dessa.

Åse Hedemark och Jenny Hedman skrev 2002 magisteruppsatsen *Vad sägs om användare? Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter*, vilken har varit en stor inspiration inför och under arbetet med föreliggande uppsats. Hedemark och Hedmans uppsats syftar till att undersöka folkbibliotekens användardiskurser, vilket görs genom en undersökning av hur användare kategoriseras och hur användaridentiteter konstrueras i tre bibliotekstidskrifter. Bland annat har de en underavdelning som intresserar sig för just barn och ungdomar. I analysen har de använt sig av Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori, men även av Michel Foucault och den sociala konstruktionismen.

Hedemark och Hedman (2002) kommer fram till att det existerar fyra olika användardiskurser i de texter de utgår ifrån. Det är *folkbildningsdiskursen* som beskriver en grundinställning där biblioteket skall vara till ”för alla” (s.39). Den *pedagogiska diskursen* signalerar bibliotekens pedagogiska roll där användarna ofta tillskrivs omedvetna informationsbehov som bibliotekarien måste diagnostisera. Användaren ses som en person i behov av vägledning, styrning och utbildning (s.40). Inom den *informationsteknologiska diskursen* beskrivs användaren som en individ som har rätt att ställa krav på bibliotekens service, detta i koppling till en problematisering av förhållandet mellan användare och informationssystem (s.42). Den sista diskursen som urskiljs i uppsatsen är den *marknadsekonomiska diskursen* där användarna beskrivs som kunder och där vikten av att erbjuda användarna vad de vill ha betonas (s.44-45).

I arbetet urskiljs ett visst auktoritetsförhållande mellan bibliotekarier och användare. Användaren riskerar bland annat att omyndigförklaras och uppfattas som kulturellt outvecklad. Vidare kan det leda till att förhållandet mellan bibliotekarie och användare ses som ett ensidigt beroendeförhållande (Hedemark & Hedman, 2002, s. 51-52).

År 2005 kom Magdalena Danielsson och Ulrika Degerths magisteruppsats vid BHS i Borås. Namnet på uppsatsen är *Skämtlekar och Elvis Presleyskivor – ett sätt att få kontakt med ungdomar. Diskurser om ungdomar och ungdomsverksamhet i Biblioteksbladet 1916-2005*. Även denna uppsats använder sig av diskursanalys, men har istället ett historiskt perspektiv där enbart ungdomar sätts i fokus.

Danielsson och Degerth (2005) identifierar fyra kronologiskt uppdelade diskurser i sin analys. Den äldsta diskursen kallar de för *den fostrande diskursen* och den sträcker sig mellan 1916 och 1949. Denna diskurs för fram en tanke om att ungdomarna skall fostras

och anpassa sig efter biblioteket (s.30-37). Följande diskurs kallas för *den nymodiga diskursen* 1951-67 och här är det istället biblioteket som bör anpassas efter ungdomarna (s.37-44). Nästa diskurs kallas för *den uppsökande diskursen* 1967-88 och vittnar om en koncentration på icke-användare (s.44-53). Den sista kallas för *unga vuxna-diskursen* 1995-2005 och innebär en motsättning mellan tradition och förnyelse inom bibliotekets ungdomsverksamhet (s.53-61). Det som håller samman diskurserna är att ungdomarna ofta verkar ses som problematiska (s.75).

Kimmo Tuominen har skrivit artikeln *User-centered discourse: an analysis of the subject positions of the user and the librarian* (1997). Där undersöker han, genom en Michel Foucaultinspirerad diskursanalys, hur användare och bibliotekarier tilldelas subjektpositioner i Carol C Kuhlthaus användarcentrerade bok *Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services*. Syftet är att klargöra hur huvudaktörer inom biblioteksområdet, såsom användare, bibliotekarier och informationsspecialister, konstrueras som diskursiva subjekt/objekt (s.351). Slutsatserna som dras är att användaren beskrivs som en osäker lekman som inte är kapabel att själv bedöma sin egen position i en informationssökningsprocess. Det är istället bibliotekariens roll att diagnostisera användarens behov och föreslå korrekt behandling (s.362). Förhållandet mellan användare och bibliotekarie är tydligt ojämnt, vilket ytterligare exemplifieras av det faktum att förhållandet mellan dem båda till exempel förknippas med ett läkare-patient-förhållande (s.362-363).

Vi vill använda resultaten från dessa arbeten som jämförelsematerial till resultaten i vår egen undersökning. Det är intressant att se om våra resultat är specifika för synen på barn eller om de kan appliceras på synen på andra användargrupper, till exempel ungdomar eller biblioteksanvändare i sin helhet.

3.2. Annan forskning om barn och barndom

3.2.1. Barndomsdiskurser i samhället

Barbro Johansson, fil dr i etnologi, gör i sin avhandling *Kom och ät! Jag ska bara dö först..* (2000), som främst behandlar barn och datorer, ett försök till en uppställning av de barndomsdiskurser som levtt, och fortfarande lever, vidare genom skriftliga dokument och folklig tradition. Johansson lutar sig här emot tidigare forskare såsom Davies (1993) och James, Jenks och Prout (1998). Vidare framhåller hon att dessa diskurser inte representerar en komplett lista över alla de olika sätt att tala om barndom som finns eller har funnits (Johansson, 2000, s. 145). Listan kan dock uppfattas som innehållande några av de mest frekventa diskurser som än idag existerar parallellt med varandra. Diskurserna är följande:

Det onda barnet: En diskurs inspirerad av det Gamla testamentet där barnet, i och med arvssynden, ses som demoniskt av naturen och i starkt behov av en sträng fostran.

Framtidsbarnet: Utifrån Erasmus av Rotterdams idéer uppges barnet här ha en inneboende längtan efter kunskap, men för att kunna nå denna kunskap måste barnet fostras och formas. En god fostran ses som avgörande för statens framtid.

Barnet som en tabula rasa: Diskursen om detta barn kallas även Lockes barn. Här är fostran fortfarande, liksom i föregående diskurs, en viktig utgångspunkt, eftersom barnet betraktas som ett tomt kärl redo att fyllas med kunskap, men inläringen skall bygga på lust istället för skrämsel och åga. Barnen skall behandlas som rationella varelser.

Det oskyldiga barnet: Här framträder en idealiserad bild där barndomen ses som den bästa tiden i livet och barnet anses stå närmare Gud än vad andra människor gör. Barnen framställs bland annat som änglalika, passiva, tysta och lydiga och förknippas inte med framtiden utan med samhällets och de vuxnas egen barndom och förflutna.

Det naturliga barnet: Rousseaus barn liknas vid en planta med inneboende växtkraft som bör tillåtas att växa fritt för att nå sin optimala utvecklingstopp. En naturaliserad koppling mellan barn och natur/djur har uppstått och den lyckliga barndomen beskrivs som en barndom på landet. Här är uppfostran och utbildning istället hot mot barnens naturliga utveckling.

Det sårbara barnet: Barnet ses som offer i behov av skydd och fokus ligger speciellt på barn som är utsatta på något sätt, till exempel fattiga barn. På senare tid har hotet mot barndomen personifierats av samhällets medialisering och kommersialisering.

Det kompetenta barnet: Här framhålls barnets egen inre kapacitet och även barnets förmåga att utvecklas i samspel med andra människor i sin omgivning. Det kan också handla om barns inverkan på samhället i stort.

Barnet som har rättigheter: Barnen är individer med speciella rättigheter och behov av särbehandling. Barnen kan också sägas ha samma rättigheter som vuxna och det framhävs att vuxna inte har någon självklar auktoritet.
(Johansson, 2000, s.145-148)

Denna lista uppfattar vi som mycket användbar i vårt diskussionskapitel då vi där får möjlighet att jämföra de diskurser som existerar i vårt material med de diskurser om barn och barndom som kan anses vara mest framträdande i samhället i stort. Textens vetenskapliga pålitlighet bedömer vi som hög då det är en vetenskaplig avhandling.

3.2.2. Förskolans diskurser

Boken *Från kvalitet till meningsskapande* (Dahlberg et al. 2002) är skriven av tre professorer, Gunilla Dahlberg, professor i pedagogik, samt Peter Moss och Alan Pence som båda är professorer i ämnet barnomsorg. Boken syftar i huvudsak till att problematisera försöken att definiera och mäta "kvalitet" inom förskolan, men för att kunna göra detta tar de också ett helhetsgrepp om synen på barn och barndom. Det är främst den sista delen, kapitel 3, som vi här kommer att utgå ifrån. Författarna tar sin

utgångspunkt i ett socialkonstruktionistiskt perspektiv där barndomen ses som något som konstrueras, genom diskurser. Fem övergripande diskurser tas upp, vilka här kommer att förklaras närmare (Dahlberg et al. 2002, s.68).

Den första diskursen kallas för *barnet som kunskaps-, identitets- och kulturreproducent*, och här möter vi ännu en gång Lockes barn. Barnet ses som en tabula rasa, en tom tavla eller ett tomt kärl, som skall fyllas med kunskap. Barnen är i vardande och den tidiga barndomen ses enbart som en grund för en framgångsrik utveckling längre fram i livet (Dahlberg et al. 2002, s. 68-70).

Barnet som oskyldigt, i livets guldålder kallas för Rousseaus barn och förkroppsligar tanken om att barnet är oskyldigt och även kan ses som primitivt. Samhället ses som det onda som korrumpierar barns medfödda godhet. För att undvika detta går denna diskurs hand i hand med en önskan att skydda barnen från den omgivande korrupta världen. Detta görs bäst genom att konstruera en miljö där det lilla barnet erbjuds skydd, kontinuitet och trygghet (Dahlberg et al. 2002, s. 70-71).

Ovanstående diskurs är mycket lik följande diskurs, *det lilla barnet som natur, eller de biologiska stadiernas vetenskapliga barn*. Detta barn kallar författarna för Piagets barn med vilket de avser synen på barnet som en absolut varelse med universella egenskaper och inneboende förmågor. Det normala barnet ses här som det barn som följer en standardsekvens av biologiska stadier som stegvis leder till en full mognad (Dahlberg et al. 2002, s. 71-72).

Den fjärde diskursen som omnämns är den där *barnet ses som en resurs för arbetsmarknaden*. Konstruktionen av barn och barndom påverkas här av de förändrade villkor som skett då kvinnor, och således mödrar, har tagit en allt större plats på arbetsmarknaden. Omhändertagandet av barnen, i form av till exempel förskola, fungerar då som ett säkerställande av vuxen arbetskraft (Dahlberg et al. 2002, s. 72-73).

Till skillnad från ovanstående diskurser, som enligt författarna personifierar en modernistisk syn, är den avslutande diskursen ett exempel på ett postmodernistiskt perspektiv, vilket också kallas för det nya paradigmet inom barndomens sociologi. *Barnet som medkonstruktör av kunskap, identitet och kultur* innebär att barnet ses som en individ med rik potential, som kompetent och nära förbundet med vuxna och andra barn. Barn och föräldrar betraktas här som inbördes oberoende individer med olika juridisk status. Barnen extraheras ur familjen och betraktas för första gången som en social grupp (Dahlberg et al. 2002, s. 74-81).

Dessa diskurser kommer vi att använda för att jämföra med det som framkommer i vårt material och vi ser denna bok som särskilt användbar då författarna, i likhet med oss, utgår från ett socialkonstruktionistiskt perspektiv. Då författarna är professorer ser vi textens vetenskapliga användbarhet som hög.

3.2.3. Barns varande eller blivande

Elisabet Näsman (1995), docent i sociologi, har i samlingen *Seendet och seendets villkor* bidragit med en text som hon kallar *Vuxnas intresse av att se med barns ögon*. I denna utvecklar hon en diskussion angående barns perspektiv i relation till barnperspektivet. Med barnperspektiv menar hon snarast att se barn i ett vuxet perspektiv. Barns perspektiv innebär istället att försöka se på världen med barns ögon. Hon menar att trots den utveckling som skett under 1900-talet där det anses allt mer viktigt att barn kan göra sina röster hörda, så är det så gott som alltid utifrån ett vuxenperspektiv som det talas om barn. Barn är fortfarande en social konstruktion i en värld som domineras av vuxna (s.280).

När det gäller viljan att göra vad som är bäst för barnen, både som grupp och som individer, präglas människor av det sociala sammanhang de befinner sig i. Som vuxen går det aldrig att helt frigöra sig från egna värderingar och utgångspunkter. Näsman (1995) skriver att vuxnas överordning gentemot barn är den minst ifrågasatta dominansordning som existerar i vårt samhälle. De vuxnas tolkningsföreträde är obestritt (s.280).

Som en kort historisk jämförelse tar Näsman (1995) upp frågan om hur barns värde bedöms. Under historiens gång har barns värde ofta likställts med det eventuella ekonomiska värde de haft, det vill säga hur mycket de har kunnat bidra med arbetskraft, antingen avlönat eller i hushållet. Idag anses barns värde snarare ligga på det emotionella och existentiella planet. De är i detta sammanhang främst värdefulla för sina föräldrar och andra närstående. Denna tanke, menar Näsman, hänger samman med synen på barndom som en övergångsperiod vars yttersta mål är att bli vuxen. De uppväxtvillkor som barn har syftar främst till att förbereda dem inför framtiden. De skall bli friska, starka och kompetenta vuxna. Barnen betraktas som blivande vuxna eller ännu-icke-vuxna (s.284-285).

I förlängningen innebär detta att barn ofta definieras som en motsats till vuxna. Det är skillnaderna som betonas och som konstituerar barn som en grupp åtskild från andra grupper. Eftersom definitionerna är gjorda av vuxna reduceras barnen i många fall till objekt, snarare än att vara aktörer i sina egna liv. Dock råder, enligt Näsman (1995), en spänning mellan dessa två synsätt. Å ena sidan talas det om barn som svaga och skyddslösa, å andra sidan om barns rätt till kontroll över sina egna liv (s.292).

Som ett ytterligare tecken på att barn betraktas som en särskild grupp tar Näsman (1995) upp barnspecifika miljöer. I den fysiska världen finns särskilda platser och miljöer som är speciellt avsedda för barn. Detta innebär inte nödvändigtvis en underordning gentemot vuxna, men det utmärker dem som grupp. Genom de barnspecifika miljöerna, och därmed också i förlängningen en avskiljning från andra, vuxna, miljöer, kan barnen ses som en minoritet eller avvikargrupp i samhället (s.298).

Ett resonemang som påminner om Näsman är det som förs fram av Jens Qvortrup (1994), som under åren 1987-1992 ledde ett internationellt forskningsprojekt med namnet *Childhood as a Social Phenomenon - Implications for Future Social Policies* (eller *The*

Childhood Project). En av många texter som producerades inom ramen för detta projekt var *Childhood Matters - Social Theory, Practice and Politics* (Qvortrup et al. 1994) som är en antologi där 16 forskare finns representerade.

I introduktionen till denna bok för Qvortrup (1994), som är professor i sociologi, fram tanken om att barn ses som *becomings* snarare än som *beings*. I likhet med Näsman tankar, betecknar begreppen två syner på barn, antingen som blivande vuxna eller som värdefulla i nuet. Han menar att inom forskningsvärlden, såväl som andra delar av samhället, betraktas barndom som ett övergångsstadium som får sitt värde enbart i relation till andra grupper i samhället. Barndomen blir då bara meningsfull som ett verktyg för att forma barn inför den vuxenvärld de så småningom skall bli en del av. Qvortrup argumenterar istället för en syn på barndom som en strukturell enhet, hierarkiskt likvärdig andra (s.4).

Qvortrup (1994) menar att barn som grupp formellt ofta kopplas ihop med andra svaga grupper som behöver tas om hand eller skyddas på olika sätt. Inom forskningen leder detta frekvent till att barn behandlas som sekundärkälla, till exempel syns de i mycket statistik enbart som del av en familj och inte som individer likvärdiga med de vuxna som ingår i denna familj (s.7).

Maktbalansen mellan vuxna och barn är någonting som sällan ifrågasätts, skriver Qvortrup (1994). De vuxnas överordning ses som naturlig och genomsyrar all interaktion mellan generationerna. Detta förhållande blir en av de saker som definierar vad barndom innebär - en underordning gentemot vuxna (s.5).

Näsman resonemang uppfattar vi som väl utvecklat och användbart för vår egen diskussion. Även här bedömer vi den vetenskapliga pålitligheten som hög. Begreppen *beings* och *becomings* är välkända begrepp inom forskningsvärlden och de är av den anledningen relevanta även för vår undersökning. Vi kommer att återkoppla till dessa resonemang i diskussionsavsnittet.

4. Teori och metod

Nedan kommer vi att redogöra för den för uppsatsen valda teorin och metoden, det vill säga social konstruktionism samt diskursanalys. Diskursanalysen beskrivs först i allmänhet och en kortfattad exemplifiering av dess inriktningar ges. Vidare presenteras en översikt över diskursanalytiska termer och en koppling till biblioteks- och informationsvetenskapen. Dessa val har gjorts för att ge en bred ingång i vårt val av teori och metod samt motivera dess plats inom forskningsfältet. Avsnittet fortsätter med beskrivningar av Laclau och Mouffes diskursteori och Faircloughs kritiska diskursanalys, vilka vi ämnar använda i vår egen analys. Det vi kallar för vårt integrerade synsätt, med vilket vi avser de delar som vi kommer att använda oss av som teoretiska och metodologiska utgångspunkter beskrivs och ett resonemang om teori- och metods specifika problem förs. Avslutningsvis redogör vi, i syfte att klargöra för läsaren och öka uppsatsens genomskinlighet, för urval och praktiskt genomförande.

4.1. Social konstruktionism

Då diskursanalysen inte enbart är en metod utan också i hög utsträckning en teori hade vi kunnat stanna vid det valet, men vi har valt att även utgå ifrån den sociala konstruktionismen som teori. Detta på grund av det nära samband som finns mellan social konstruktionism och diskursanalys, då i synnerhet vad gäller diskursteorin.

Den sociala konstruktionismen utgår ifrån att vi människor producerar och organiserar den sociala verkligheten tillsammans, genom att använda språk (Talja, Tuominen & Savolainen, 2004, s.89). Med andra ord går det att säga att den sociala konstruktionismen innebär att kunskap om den sociala verkligheten inte ses som objektiv. Kunskap ses istället som något som uppstår i sociala processer och på så sätt är specifik för sin tid och kultur. Detta leder till att vissa handlingar blir tillåtna och andra otänkbara beroende på vilken kunskap som är möjlig (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s.11-12). Detta innebär, vilket också är en viktig poäng inom diskursanalysen, att sociala fenomen aldrig kan fixeras. De språkliga begreppen kan sägas vara under ständig förhandling och därmed förskjuts deras betydelse oavbrutet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s.31).

Talja, Tuominen och Savolainen (2004) beskriver hur den diskursanalytiska inställningen ofta ses som en synonym till konstruktionismen (s.89). Detta stämmer dock inte helt, utan det finns diskursanalytiska inriktningar som inte har den sociala konstruktionismen som huvudfokus, till exempel Faircloughs kritiska diskursanalys.

Den sociala konstruktionismen lägger tyngdpunkten på hur språkanvändning är föränderlig. Språkanvändningens föränderlighet är starkt kopplad till dess kontextberoende natur, det vill säga att en och samma företeelse kan tolkas olika inom olika kulturer, i olika tider och på olika platser (Talja, Tuominen & Savolainen, 2004, s.90). Detta innebär att vi i arbetet kommer att se språket som ett föränderligt system där ords betydelser förändras eftersom de är beroende av den kontext de verkar i.

Det är också viktigt att poängtera att även om språket alltid i princip är kontingent, det vill säga möjligt men inte nödvändigt, är det i konkreta situationer alltid relativt låst (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.12). Vi uppfattar det som att denna tillfälliga låsning är vad som sker inom en diskurs.

Enligt Winther Jørgensen & Phillips (1999) finns det i huvudsak fyra premisser som binder ihop den sociala konstruktionismen till ett fält. Den första av dessa premisser är en kritisk inställning till självklar kunskap, med vilket åsyftas att människors världsbilder inte är spegelbilder av en verklighet, utan snarare en spegelbild av våra sätt att kategorisera världen (s.11). Den andra premissen innebär att den sociala konstruktionismen ser alla människor som historiska och kulturella varelser, och med anledning av detta är också människors världsbilder historiskt och kulturellt specifika. Världsbilderna är kontingenta; de hade kunnat se annorlunda ut och de kan förändras över tid (s.11).

Den tredje premissen påminner om ett sociokulturellt tänkande där det finns ett samband mellan kunskap och sociala processer; kunskap uppstår i interaktion med andra människor. Den fjärde, och sista, premissen innebär att det också finns ett samband mellan kunskap och social handling. Olika världsbilder leder till olika sociala handlingar (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.12). Som ett modernt exempel på det sistnämnda kan vi ta att det i vissa delar av världen ses som naturligt med barnarbete och i andra som oacceptabelt. Detta är ett tecken på att det handlar om två olika syner på barn, som leder till två helt olika sociala handlingar.

4.2. Diskursanalys

För att kunna närma sig en förklaring av vad begreppet diskursanalys syftar till måste först det centrala begreppet diskurs beaktas. Med anledning av diskursanalysens mångfacetterade och tvärvetenskapliga karaktär finns det dock inget enkelt svar på vad begreppet diskurs betyder. Diskurs kan allmänt beskrivas som ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.7). Detta försök till definition är inte särskilt uttömmande och kan förklaras ytterligare av Ingrid Sahlin som beskriver en diskurs som ”innebörden i vad vi säger och skriver samt sättet vi gör det på” (Sahlin, 1999, s.88). Ordet diskurs bär på en idé om att språket är strukturerat i olika mönster. Dessa mönster förändras beroende på vilka sociala sammanhang vi rör oss i (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.7). Intresset i en diskursanalys ligger således på relationer inom språket, på hur påståenden och begreppsdefinitioner kan bilda system (Bergström & Boréus, 2005, s.314-315). För denna uppsats innebär det att vi genom att undersöka text kommer att analysera just påståenden och begrepp samt hur dessa i sin tur bildar diskurser, vars betydelse vi uppfattar som bestämda sätt att beskriva och förstå världen.

Ytterligare en utgångspunkt för diskursanalysen är att den hävdar att vårt tillträde till verkligheten alltid går genom språket. En och samma fysiska företeelse kan tolkas olika av olika människor beroende på förförståelse etc. Företeelsen existerar alltså i verkligheten, men den får betydelse bara genom diskurs, det vill säga när den sätts in och tolkas i ett sammanhang (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.15). Med andra ord

fungerar språket som en skapare av verkligheten, språket *konstituerar* den sociala världen (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.16).

4.2.1. Diskursanalysens olika inriktningar

Det finns tre större inriktningar inom diskursanalysen: Michel Foucaults franska inriktning, Ernesto Laclau och Chantal Mouffes anglosaxiska inriktning samt den kritiska diskursanalysen som främst företräds av Norman Fairclough. Det finns även andra inriktningar, såsom diskurspsykologi, men det är de tre ovannämnda som vi uppfattar som de främsta. Dessa teorier har olika epistemologiska och ontologiska utgångspunkter, men samlas alla under ett diskursanalytiskt tak där synen på språket som ett system som bildar mönster är gemensam.

Hos Laclau och Mouffe betraktas diskursen som helt konstituerande, det vill säga att ingenting existerar utanför diskursen. Både Foucault och Fairclough ser däremot en växelverkan mellan diskursiva och icke-diskursiva fenomen (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.26-27).

Teoretikerna skiljer sig åt vad det gäller analytiskt fokus. Hos Foucault, som anses vara diskursanalysens grundare, ligger fokus på de olika regler som gör viss kunskap och vissa yttranden möjliga. Det som betonas är det gemensamma i diskursen, snarare än motsättningar. Precis som i övriga teorier är diskursens förändring central (Bergström & Boréus, 2005, s.312).

Till skillnad från Foucault är det i diskursteorin variation och antagonism inom och mellan diskurser som är i fokus (Bergström & Boréus, 2005, s.319). Laclau och Mouffe intresserar sig huvudsakligen för hur olika begrepp får sin betydelse och hur denna betydelse kan förskjutas i relationen med andra begrepp inom en diskurs (Bergström & Boréus, 2005, s 315-316). En av utgångspunkterna för diskursteorin är också identitetskonstruktion, vilken vi uppfattar som central för vårt syfte i detta arbete.

Den kritiska diskursanalysen är, liksom diskursteorin, mer lingvistiskt inriktad än Foucaults ursprungliga teori. Här är intresset mer praktiskt inriktat på språkets olika delar och i centrum för diskursen står förändring och ideologi. Diskursen ses här som både konstituerad och konstituerande (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.67-72).

4.2.2. Diskursanalytiska begrepp – en översikt

Nedan följer en kort översikt över vanligt förekommande diskursanalytiska begrepp, vilka är viktiga att ha tillgång till vad det gäller förståelsen av den fortsatta uppsatsen. Dessa är återkommande i uppsatsen, men vi har valt att placera en förklaring även här för att underlätta orienteringen för läsaren.

Diskurs kan på ett övergripande sätt beskrivas som; ”ett bestämt sätt att se på och tala om världen” (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.7).

Tecken är en term, eller ett ord, och det tankeinnehåll som termen förmedlar. Som exempel kan vi ta termen barn, och det tankeinnehåll om ett barn som följer med termen, till exempel att det innebär en viss åldersavgränsning rent biologiskt. Betydelsen av ett tecken är aldrig fast, utan förändras ständigt (Bergström & Boréus, 2005, s.315-316).

Ett *element* är ett tecken som är särskilt utsatt för kamp om betydelse. Diskursen hjälper här till att reducera elementens mångtydighet, genom att för stunden låsa fast elementen i betydelse och på så sätt blir elementen vad som kallas *moment*. Alla tecken i en diskurs är moment (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.33).

Betydelsen av olika tecken hålls stadig inom diskurser genom att sammankopplas med eller skilja sig ifrån andra tecken/element. Genom att utforma *ekvivalenskedjor*, det vill säga listor på de element som sammankopplas eller sätts i motsats till varandra, går det att komma åt hur deras betydelse hålls fast inom diskursen. Elementen i ekvivalenskedjan kan vara både positiva och negativa, de kan med andra ord både beteckna vad något är och inte är (Bergström & Boréus, 2005, s.317).

Nodalpunkt är det centrala tecken/element som i en diskurs har en koppling till alla andra tecken och utan vilket diskursen inte kunde vara möjlig (Bergström & Boréus, 2005, s.318).

Diskursordning är ett annat namn för ett avgränsat antal diskurser som kämpar om samma terräng. Ett exempel är mediernas diskursordning, där tal och skrift vidareför en viss diskursiv praxis (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.73). Vi tänker oss här det speciella språkbruket som är specifikt för journalistiken, till exempel sättet att läsa nyheter.

Hegemoni är ett begrepp, med ursprung ur Antonio Gramscis politiska teorier, vilket kan tolkas som en uppfattnings herravälde (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.13).

Antagonism betraktas inom diskursteorin som ett annat begrepp för konflikt. Antagonism uppstår alltså när olika diskurser strider med varandra och de kämpar om att uppnå hegemoni (Bergström & Boréus, 2005, s.320).

Subjekspositioner är ett vidare begrepp för de sociala roller som tilldelas människor. En och samma människa kan på samma gång uppfylla flera olika subjekspositioner; det går att vara både mamma och läkare samtidigt, men vanligast i texter är att en subjeksposition framhävs gentemot andra (Bergström & Boréus, 2005, s.310).

4.2.3. Diskursanalys inom biblioteks- och informationsvetenskap

Bernd Frohmann är professor vid institutionen för information- och mediastudier vid University of Western Ontario. Enligt Frohmann (1994) är diskursanalys användbar för biblioteks- och informationsvetenskapen med anledning av dess multidisciplinära karaktär och eftersom en kontextualisering av det som studeras går att erhålla genom denna metod (s.119). I detta sammanhang innebär det att sättet på vilket det i BBL, DIK-

forum och Barn & unga skrivs om barn kan sättas in i den verkliga kontext där barnen bemöts på biblioteket. Sättet det talas om barn kan även i stor utsträckning bidra till att forma verkligheten (Bergström och Boréus, 2005, s.305).

Frohmann (1994) beskriver vidare hur biblioteks- och informationsvetenskapen, som ett mångfacetterat diskursivt fält, erbjuder många olika kombinationer av yttranden, både muntliga och skriftliga. Genom dessa yttranden går det att se hur till exempel informationsanvändare konstrueras (s.122). Inom biblioteks- och informationsvetenskapen, och dess diskursiva konstruktioner av exempelvis *information* och *informationsanvändare*, går det på så sätt att se hur specifika uttryck av makt över produktion, organisation, distribution och konsumtion av information möjliggörs (s.126). Han förklarar vidare att genom att undersöka användare på detta sätt går det att utmana antagandet att den studerade identiteten, i det här fallet barn, är naturlig och fixerad (s.134). Denna idé är något som vi i detta arbete kommer att ta fasta på.

De senaste åren har diskursanalys blivit alltmer populär inom biblioteks- och informationsvetenskapen, vilket har resulterat i en mängd avhandlingar och uppsatser med diskursanalytisk teori och metod. Några exempel är Sanna Taljas avhandling *Music, culture, and the library: An analysis of discourses* (2001) och Joacim Hanssons licentiatavhandling *Om folkbibliotekens ideologiska identitet: En diskursstudie* (1998).

4.3. Diskursteori enligt Ernesto Laclau och Chantal Mouffe

Nedan beskrivs grundpelarna i diskursteorin, som även utgör ramverket i föreliggande uppsats.

Ernesto Laclau och Chantal Mouffe är företrädare för en poststrukturalistisk och post-marxistisk diskursteori. Utgångspunkten för denna diskursteori är att diskursen inte bara speglar världen, utan även bestämmer den, det vill säga att diskursen är konstituerande (Winther Jørgensen & Phillips, 1999 s.26). Till skillnad från andra av diskursanalysens förespråkare betraktar Laclau och Mouffe alla praktiker som diskursiva (Laclau & Mouffe, 1985, s.108). Detta innebär att allting kan sättas in i och tolkas i ett socialt sammanhang, ingenting existerar utanför diskursen. Laclau och Mouffe tar inte avstånd från att det finns en fysisk värld, men denna värld får enbart betydelse genom diskurs (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.15).

Ett exempel på att allt betraktas som diskursivt är det faktum att då det talas om barn som en grupp med specifika behov och önskemål, så särskiljs de också som en grupp materiellt. Detta resulterar exempelvis i att barn har egna avdelningar på biblioteken. Barnavdelningarna är alltså en del, en materiell del, av diskursen och kan inte betraktas som externdiskursiva (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.42).

Inom diskursteorin anses diskursanalysens syfte vara att kartlägga de processer där vi kämpar om hur ordens, eller tecknens, betydelse skall fastställas. En diskurs förstås, i det här fallet, som en fixering av betydelse inom ett bestämt område (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.32-33).

Grundläggande för diskursteori är att all diskurs är kontingent. I enlighet med tanken att betydelser är flytande så förändras förhållanden hela tiden och det som förr var uteslutet kan istället bli det tillfälligt rådande. Existerande förhållanden är alltid ett resultat av en uteslutning av möjligheter (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.45). Här syns en nära koppling till den sociala konstruktionismen.

4.3.1. Antagonism och hegemoni

Inom diskursteorin ses språkets betydelse alltid som föränderligt, vilket innebär att diskurser ständigt befinner sig i en pågående förändringskamp, det vill säga det råder *antagonism* mellan olika diskurser. Detta fenomen kallar Laclau och Mouffe för *diskursiv kamp*. Målet för denna kamp är att en av diskurserna skall uppnå *hegemoni*, alltså låsa fast språkets betydelser (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.13). Denna hegemoni är dock snarast en tankekonstruktion, vilket innebär att diskursen aldrig kommer att kunna låsa fast språkets betydelse för alltid. Diskursteorin menar att en enda diskurs aldrig dominerar det sociala helt (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.49).

Även om förändringsprocesserna aldrig upphör, så uppstår tillfälliga stopp, utan dessa vore det omöjligt att förhålla sig till omvärlden. All kommunikation skulle vara omöjlig om det inte fanns gemensamma tolkningsramar och tillfälliga betydelsefixeringar (Laclau & Mouffe, 1985, s.112).

De tecken som diskurserna kämpar om att tilldela olika betydelser delas hos Laclau och Mouffe upp i *element* och *moment*. Element är tecken som inte har en bestämd mening; de som ännu inte har fixerat sin betydelse gentemot andra tecken. Moment är tecken som är bestämda inom en viss diskurs, vid en viss given tidpunkt (Laclau och Mouffe, 1985, s.105). I och med de oupphörliga förändringsprocesserna pågår det en ständig skiftning från element till moment. Alla moment förblir, i och med språkets föränderlighet, potentiellt mångtydiga och är därför alltid potentiella element (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.36). En *flytande signifikant* är ett element som är särskilt öppet för olika betydelser, inom olika diskurser (Bergström & Boréus, 2005, s.316).

I varje diskurs urskiljer Laclau och Mouffe så kallade *nodalpunkter*. Nodalpunkter kan beskrivas som tecken kring vilka andra tecken ordnas och blir betydelsefulla (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.33). Nodalpunkter är alltså ett eller flera centralbegrepp inom en viss diskurs. Detta betyder inte att de är helt fastställda i betydelse, utan precis som rörelsen mellan element och moment så får en nodalpunkt sin betydelse i en viss diskurs, vid en given tidpunkt (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.35).

4.3.2. Identitet och gruppbildning

Kollektiv identitet eller gruppbildning uppfattas i diskursteorin efter samma principer som individuell identitet. Identiteter är någonting människor antar, tilldelas och förhandlar om i diskursiva processer, och därmed uppfattas identitet som något alltigenom socialt (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.51). Individiden, såväl som gruppen, skapas av diskurserna (Smith, 1998, s.56).

Gruppbildning är alltid en reducering av möjligheter. Människor identifieras både utifrån vad de är och vad de inte är. Laclau och Mouffe beskriver det på följande vis: "... *not being* something is simply the logical consequence of being something different ..." (Laclau & Mouffe, 1985, s.128). Eftersom grupper inte är givna på förhand i det sociala existerar de först sedan de uttryckts i ord - *representation*. Det är när någon talar om eller till en grupp eller för en grupps räkning som gruppen skapas (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.52-53).

Identiteten är även den föremål för förändring eftersom relationen mellan diskurserna ständigt är flytande. Det finns ett otal *subjektspositioner* genom vilka en identitet skapas (Smith, 1998, s.88). En subjektsposition tolkas här som ett vidare begrepp för en social roll, inom en diskurs. En person kan tilldelas eller ta olika subjektspositioner samtidigt. Det är till exempel möjligt att vara både frimärkssamlare och förälder. Alla subjektspositioner struktureras i förhållande till andra och på så sätt uppstår en identitet (Smith, 1998, s.88).

För att i en diskursanalys kunna identifiera olika identiteter används *ekvivalenskedjor*. En ekvivalenskedja är en sortering av tecken vars relation till varandra tillsammans skapar en subjektsposition och således en del av en identitet (Smith, 1998, s.89). En ekvivalenskedja kan bestå av tecken, element, som upplevs såväl positiva som negativa. Den kan också innehålla element som definierar vad något/någon inte är (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.51). Ekvivalenskedjan fungerar alltså som ett instrument för organisering och tolkning av olika sätt att uttrycka identiteter, både individuella och kollektiva.

4.4. Kritisk diskursanalys enligt Norman Fairclough

Den kritiska diskursanalys som vi nedan kommer att beskriva är sådan den beskrivs av dess främste förespråkare, Norman Fairclough. Vi kommer här att ta upp huvudpunkterna i hans teori, med betoning på de delar som vi har valt att använda oss av i vår analys.

Det övergripande målet med den kritiska diskursanalysen beskrivs, av Winther Jørgensen och Phillips (1999), som kartläggning av förbindelserna mellan språkbruk och social praktik (s.76). Faircloughs syfte är att undersöka *förändring*, vilket han gör genom att undersöka *intertextualitet* (se 4.4.2.) i texten (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.13). Hans metod innebär bland annat konkreta lingvistiska textanalyser av språkbruket i social interaktion (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.68).

Kritisk diskursanalys är en teori och metod som bygger på att språkbruk uppfattas som en kommunikativ händelse i tre dimensioner: text, diskursiv praktik samt social praktik (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s.74). Detta innebär att för att utföra en kritisk diskursanalys såsom Fairclough tänker sig den måste samtliga dessa dimensioner analyseras. Det Fairclough framhäver är att en diskursanalys inte enbart utgörs av en analys av text. Det är istället förhållandet mellan texter, processer och deras sociala förhållanden som är fokus i analysen (Fairclough, 1989, s.21).

Den kritiska diskursanalysen är inte ett neutralt förhållningssätt utan kan i allra högsta grad betraktas som ett politiskt ställningstagande. Detta visas det prov på genom att det inom den kritiska diskursanalysen anses vara ett faktum att diskursiva praktiker bidrar till att generera och reproducera ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.69-70). Ett exempel på detta skulle, enligt oss, kunna vara en klyfta mellan olika klasser eller dylikt. I de fall diskurserna fungerar på detta sätt kan de, enligt Faircloughs kritiska diskursanalys, sägas fungera ideologiskt (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.79).

4.4.1. Synen på diskurs och diskursordning

En av de viktigaste idéerna som särskiljer Faircloughs kritiska diskursanalys från föregångare, såsom Foucault och Laclau & Mouffe, är hans syn på diskurs. Hos Fairclough (1989) är diskursen både en social process och en socialt betingad process; diskursen är alltså både konstituerad och konstituerande. Vad som menas med detta är att sociala strukturer på olika nivåer bestäms av diskurserna och även i sin tur bestämmer över diskurserna. Resultatet blir då ett tanke sätt där det finns ett fält utanför diskursen (s.18-19, 26). Vidare utgår Fairclough ifrån att språket inte är en extern del av samhället, utan att det i allra högsta grad är en viktig komponent i samhällets varande. Förhållandet mellan språk och samhälle beskriver han dock som icke-symmetriskt. Språk är alltid socialt, men det sociala behöver inte alltid vara språkligt: "[t]he whole is society, and language is one strand of the social" (Fairclough, 1989, s.19).

Diskursen hos Fairclough bidrar till att skapa sociala identiteter, sociala relationer samt kunskaps- och betydelsesystem. Denna tanke innebär alltså att diskursen anses ha tre funktioner vilka, i sin tur, beskrivs som en identitetsfunktion, en relationell funktion och en ideationell funktion. Vidare framhålls att två dimensioner skall fokuseras vid analys av diskurser; nämligen den kommunikativa händelsen (språkbruket) och *diskursordningen* (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.73).

Diskursordning är ett begrepp som är specifikt för Faircloughs kritiska diskursanalys och med det menar han summan av de *diskurstyper* som används inom en social institution eller en social domän. Diskurstyper består av diskurser och genrer. En genre är i det här sammanhanget ett språkbruk som är tätt förknippat med en bestämd social praktik. Ett exempel på en diskursordning kan vara mediernas diskursordning (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.73), eller som i vårt fall, biblioteks fältets diskursordning. Diskursordningen avgör vad som får sägas och bestämmer på så sätt diskursen. Detta innebär en reproduktion av subjekspositioner (Fairclough, 1989, s.31-32).

4.4.2. Övriga begrepp

Två begrepp som är viktiga inom den kritiska diskursanalysen är *interdiskursivitet* och *intertextualitet*. Interdiskursivitet symboliserar utformandet av olika diskurser inom och mellan olika diskursordningar. Det innebär att det genom nya sätt att utforma olika diskurser blir möjligt för gränserna inom en diskursordning eller mellan olika diskursordningar att förändras (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.77). Begreppet

intertextualitet är ett vidare begrepp än interdiskursivitet. Intertextualitet står för det faktum att språkbruk bygger på tidigare händelser. Ett exempel på intertextualitet är när en text (som denna till exempel) bygger på andra texter genom att hänvisa till dem (Fairclough, 1992, s.117).

Fairclough inkorporerar, liksom Laclau & Mouffe, begreppet hegemoni i sin teori. Hegemoni betraktas inom den kritiska diskursanalysen som ett sätt att analysera hur diskurs ingår i en större social praktik (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.80). Fairclough beskriver hur det pågår en hegemonisk kamp inom diskursen, vilket i sin tur leder till reproduktion av den diskursordning som den diskursiva praktiken ingår i (Fairclough, 1992, s.93-95).

4.5. Vårt integrerade synsätt

Vi låter Laclau och Mouffe och deras koppling till den sociala konstruktionismen utgöra ramverket för vår analys, och för att belysa valda delar av denna analys inlemmas Faircloughs begrepp om ideologi i denna ram. Vidare kommer vi att använda oss av Laclau och Mouffes teorier om identitetskonstruktion och gruppbildning för att möta syftet med denna uppsats. Idén om att utarbeta ett integrerat synsätt baserat på dessa teoretiker fick vi ifrån Winther Jørgensen och Phillips (1999), som i sin bok ger prov på hur det går att utveckla ett integrerat perspektiv utifrån diskursteori, kritisk diskursanalys och diskurspsykologi. Vi vill dock klargöra att vårt så kallade integrerade synsätt enbart har låtit sig inspireras av detta – det följs inte ordagrant, eller ens särskilt utförligt.

Winther Jørgensen och Phillips (1999) menar att Laclau och Mouffe med anledning av sitt breda fokus går ypperligt att kombinera med andra teorier (s.31). Anledningen till att vi har valt att kombinera Laclau och Mouffes diskursteori med Faircloughs kritiska diskursanalys, trots att de skiljer sig mycket åt, är att vi har funnit att delar av de båda teorierna kan verka belysande för uppsatsens syfte. Genom att kombinera de båda anser vi också att vi får en större bredd på analysen. Trots teoriernas olikheter vill vi understryka att de delar samma diskursanalytiska utgångspunkt, och således har likheter i sitt sätt att uppfatta språket som ett system.

Vi väljer att, i enlighet med Laclau och Mouffe, utgå ifrån att diskurs enbart är konstituerande och formar världen. Med andra ord gör vi ingen åtskillnad mellan diskurs och social praktik. Vi kommer också att utgå ifrån Laclau och Mouffes hegemonibegrepp, vilket innebär att vi kommer att intressera oss för antagonism i, och mellan, diskurser. Vidare kommer vi att använda oss av ekvivalenskedjor i syfte att identifiera olika subjekspositioner och identiteter i materialet.

Vad gäller Fairclough vill vi inkorporera hans tankar om ideologi samt använda oss av hans begrepp diskursordning. Även Laclau och Mouffe har tankar om ideologi, men när de använder ordet är det som en synonym till objektivitet. Vi kommer istället att se ideologi på det sätt som Fairclough beskriver det, nämligen som antaganden som direkt eller indirekt legitimerar befintliga maktrelationer. Med andra ord menar Fairclough (1989) att när en diskurs fungerar genom att bevara ojämlika maktförhållanden så är

diskursen ideologisk (s.2, 27). Vi vill här se om texterna i vårt material är ideologiska, det vill säga om de upprätthåller ett ojämlikt maktförhållande mellan barn och vuxna. Detta förhållande kan uppfattas som *naturaliserat*, det vill säga att antagandet att barn och vuxna har ett ojämlikt förhållande är så allmänt vedertaget att ingen, eller mycket få, motsäger sig detta (Fairclough, 1989, s.27). Om denna utveckling skriver Fairclough: "... ideology is most effective when its workings are least visible." (Fairclough, 1989, s.71).

Vi vill understryka att vi ser diskursanalysens betydelse som vida mer än en analys av text, och i likhet med Laclau och Mouffe, och till skillnad från Fairclough, tror vi att genom en textanalys kan vi också undersöka förhållandet mellan texten, dess möjliga tolkningar och vad dessa kan få för betydelse i en social praktik.

4.5.1. Problem att beakta vid diskursanalys

I den form av diskursanalys där det inte skiljs på diskursiv och social praktik finns det en risk att analysen blir alltför idealistisk. Om identitet avvisas som beroende av materiella premisser kan allting betraktas som diskurs och problemet uppstår då verkligheten reducerats till enbart begrepp och utsagor om verkligheten (Bergström & Boréus, 2005, 349). I de teorier vi har valt existerar dock inget förnekande av en verklighet, men i arbetet måste vi vara noggranna med att koppla resultaten till faktiska förhållanden i texterna för att komma bort från denna problematik.

Ytterligare ett problem med den form av diskursanalys som inte skiljer mellan social praktik och diskursiv praktik, i vårt fall diskursteorin, är det faktum att då allt ses som präglad av språket finns inga yttre kriterier att jämföra en diskurs med och hela analysen riskerar då att bli relativistisk. Detta innebär att det blir svårt att avgöra vad som är sant eller falskt. Inom diskursanalysen ses dock sanning som konsensus inom vetenskapsvärlden och det blir därmed möjligt att avgöra vad som är sant, åtminstone inom en given diskurs (Bergström & Boréus, 2005, s.350). Samma stoff kan alltid tolkas på olika sätt, men inom en viss diskurs finns vissa tolkningsramar som avgör vad som är sant, inom just den diskursen.

Problem med avindividualisering innebär kortfattat att diskursanalysen inte har möjlighet att hantera enskilda subjekt. Det går inte att i en diskursanalys lyfta fram människorna bakom de språkliga positionerna (Bergström & Boréus, 2005, s.351). Då vårt syfte med denna uppsats inte är att lyfta fram människorna bakom orden, utan snarare att lyfta fram de tankar som florerar i för biblioteksverksamheten relevanta texter idag, upplever vi inte att detta blir ett problem för just denna uppsats.

Vidare är ett uppenbart problem för arbetets reliabilitet forskarens roll och tolkande. Det är här av största vikt att forskaren motiverar sina tolkningar noggrant och tydliggör sin egen roll i arbetet (Bergström & Boréus, 2005, s.352). Vi vill här nämna att då vår undersökning innebär en tolkning från vår sida innehåller denna vår förförståelse samt våra idéer om vad som är sant och falskt. I möjligaste mån har vi försökt att förhålla oss neutrala i tolkningen av materialet, men ett helt neutralt förhållningssätt upplever vi som omöjligt i detta sammanhang. Av den anledningen har vi försökt att motivera våra

tolkningar och resultat med koppling till materialet, till exempel genom att visa på olika citat (Bergström & Boréus, 2005, s.352-353). Citaten har också använts för att öka studiens genomskinlighet.

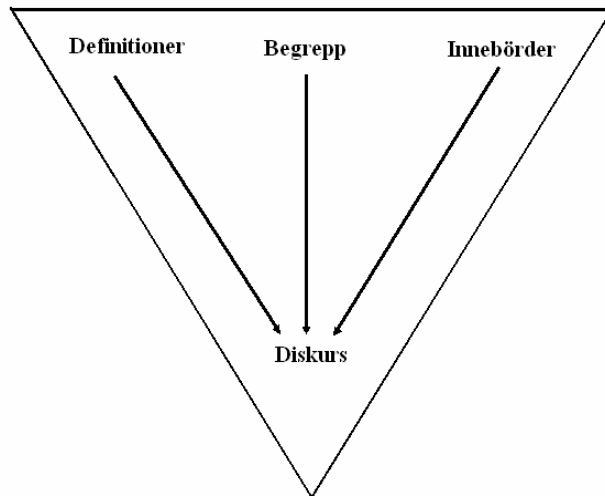
4.6. Urval och genomförande

Vi har valt ut artiklar och krönikor i BBL, DIK-forum samt Barn & unga. Urvalet av artiklar gick till på så sätt att vi snabbläste tidskrifterna och fick en överblick över hur många artiklar som behandlade barn. De artiklar som tog upp barn i någon form valde vi att titta närmare på. Därefter läste vi noggrant igenom de utvalda artiklarna och sorterade bort de som bedömdes vara irrelevanta. I urvalet av vad som ansågs relevant har vi tagit inspiration från Joacim Hanssons fyra kriterier för urval av källor (Hansson, 1998, s.17). Vi har således valt ut texter som relaterar till objektet barn och som kan kopplas samman i kraft av sammanhang, då de alla är texter skrivna inom kulturområdet, med en delvis gemensam läsekrets. Vi landade slutligen på 84 artiklar, vilket vi upplever vara adekvat för att visa på hur övergripande strukturer i dessa artiklar kan se ut. Det innebär dock inte att några generella slutsatser kan dras utifrån detta material, utan endast visa på förhållanden i de utvalda texterna.

Vi har fört en diskussion om huruvida det i vårt fall spelar någon roll vilka författarna till texterna är eller vad de har för bakgrund. Vi anser dock att detta inte på något sätt är avgörande för vårt mål med uppsatsen. Vi betraktar det faktum att artiklarna finns med i de utvalda tidskrifterna också bidrar till att författarna, oavsett bakgrund, är med i och formar de diskurser som existerar i materialet. Det spelar alltså, enligt oss, ingen roll om författarna är journalister, bibliotekarier eller något annat, eftersom det vi intresserar oss för i uppsatsen är de diskurser om barn som finns i materialet, vilket i sin tur läses av yrkesverksamma inom biblioteksfältet.

I genomförandet av vår analys har vi, som ett redskap, tagit fram en modell, vilken vi har använt oss av under samtliga delar av analysarbetet. Vår modell har haft Sahlins egenskapsrymd, där hon tar upp fyra aspekter av en diskursanalys, som förlaga (Sahlin, 1999, s.93). Hedemark och Hedman (2002) använder sig av samma förlaga i sin magisteruppsats. Vi har här valt att utforma modellen på ett annorlunda sätt, så att den tydliggör hur termerna hänger samman. Det är dock samma termer som återanvänds. Det vi vill signalera är att alla delar i vår analys leder fram till en möjlig tolkning av vad som kan utgöra en diskurs.

Vår modell ser ut på följande vis:

Modellen har också tjänat som grund för upplägget av vår studie. Efter att artiklarna valts ut efter ovanstående kriterier har vi i omgångar läst igenom artiklarna. Detta har gjorts först för att identifiera de olika definitioner eller element som tjänar som synonymer till elementet barn. Sedan har vi analyserat vilka begrepp, främst adjektiv och verb, som kopplas till dessa definitioner, även här är det tal om element. Därefter har vi resonerat vidare om vilka innebörder som kan utläsas i materialet och vilka innebörder som indirekt kan kopplas till det skrivna. För att göra processen mer tydlig har vi följande exempel, som förvisso är väldigt snävt, men som förhoppningsvis kan ge en bild av hur vi har gått tillväga:

Definition: elev

Begrepp: läsförståelse, läsförmåga

Innebörder: stötta, stärka; det vill säga att barnet behöver hjälp att bland annat läsa

Diskurs: Det hjälpbehövande barnet

Grupper uppstår när det talas eller skrivs om dem, följaktligen har vi i ett initialskede separerat de definitioner som används för att beskriva barn som en grupp som särskiljer sig på olika sätt från andra grupper. Detta har vi gjort för att kunna identifiera subjektspositioner och identiteter. Vi har här utformat ekvivalenskedjor med både positiva och negativa element som kopplas till de olika subjektspositionerna. Detta för att ge en bild som skär igenom diskurserna, men som även är viktig för att förstå helheten av den barnsyn som existerar i de studerade texterna.

Vidare har vi studerat vilka begrepp som associeras med definitionerna. Vi ville se hur barnbegreppen kopplas ihop med olika egenskaper eller funktioner. I de fall där dessa kopplingar var återkommande kunde vi gå vidare med att titta på vilka innebörder de hade. Dessa tre led kan sägas existera parallellt, snarare än att det ena följer på det andra.

Vi har varit intresserade av att studera hur antagonism, som den beskrivs inom diskursteorin, mellan diskurserna ser ut. Detta har vi gjort genom att noggrant betrakta

sätten diskurserna skiljer sig från varandra, genom tillämpandet av olika begrepp och innebörder.

Vi är medvetna om att vi i detta arbete kommer att göra generaliseringar som i sin tur påverkar barnsynen inom biblioteksområdet. Vi kommer heller inte helt kunna avlägsna oss från vår egen förförståelse, i genomförandet av analysen, trots att vår ansats naturligtvis är att förhålla oss så neutrala som möjligt. Vår förförståelse innebär att vi ser barn som en social konstruktion som bör tillskrivas samma värde som vuxna. Detta behöver dock inte innebära att de skall ses som små vuxna.

5. Analys

Analysen börjar med en beskrivning av de olika kategoriseringar av barn som vi funnit i artiklarna, sedan presenteras de fyra diskurser som har urskiljts i materialet. Vi vill understryka att inget av de perspektiv som har identifierats finns renodlat i någon artikel, utan alla texter visar prov på fler än ett sätt att se på barn.

5.1. Subjektspositioner

Anledningen till att vi vill börja analysen här är att subjektspositionerna existerar i alla diskurser och på så sätt bildar en egen, lägre, nivå än diskurserna. Utifrån denna nivå har vi möjligheten att se vilka ekvivalenskedjor som kopplas till de olika kategorierna, något som är fruktbart då det även innebär att vi kan utkristallisera vilka subjektspositioner som tilldelas barnen. Detta är viktigt eftersom det ger en bild av hur vuxna, och därmed även bibliotekarier, delar in barn i olika fack, utifrån vilka barnen sedan betraktas och barnens identiteter skapas. De subjektspositioner vi har identifierat i materialet är utsatta grupper, små barn och bebisar, genus samt elever.

5.1.1. Utsatta grupper

Vi har valt att placera grupperna invandrabarn och barn med funktionshinder under rubriken utsatta grupper då de har gemensamt att fokus i texterna ofta ligger på olika hjälpmedel och material, snarare än på barnen själva. De skiljer sig alltså från normen genom sina olika förutsättningar. Vi har konstruerat två olika ekvivalenskedjor för dessa två grupper. Vi börjar här med invandrabarnen.

Ett urval av de element, eller synonymer, vi har funnit till invandrabarn är följande: *barn och ungdomar med annat modersmål än svenska, svarta och bruna barn, albybor, de asylsökande barnen, världens barn, elever med utländsk bakgrund, flerspråkiga elever samt nya svenskar*. Det är även vanligt med allmänna definitioner såsom *barn, de unga* eller *barn och ungdomar*. I texterna figurerar också beskrivningar av svenska barn eller ungdomar för att skapa ett slags motsatsförhållande. De element som används är bland annat *svenskar, ett ljushårigt barn, blåögda lintottar* och *svenska barn*. Samtliga element medverkar till att barnen i den här gruppen tilldelas en subjektsposition som invandrabarn och, i det större perspektivet, som en utsatt grupp.

Språk framhävs som en viktig faktor då det talas om invandrabarn. Fokus läggs på att barnen har ett annat modersmål än svenska och att de således är i behov av till exempel modersmålsundervisning eller annan språkutveckling. Det talas även om hur viktigt det är för samhället i allmänhet, och för barnen i synnerhet, att det finns skönlitteratur på flera språk. Denna fokusering på språk exemplifieras av citaten nedan:

Barn och ungdomar med annat modersmål än svenska har få möjligheter att möta författare med samma modersmål som de själva. Genom att bjuda in ett antal författare från olika länder som får träffa barn och ungdomar i modersmålsklasser hoppas Internationella biblioteket att stimulera till läslust och eget skrivande. (78)

I uppdraget ingick att ta hänsyn till ett antal av regeringen angivna utgångspunkter varav en viktig är språkutveckling (på både grund- och gymnasieskolan) med fokus på elever med utländsk bakgrund. Dit hör bland annat läsutveckling och skolbibliotekets roll. (32)

– Bellmanhistorier gillar jag bäst! Jag läser bara på svenska men när jag får hemspråksundervisning kommer jag nog att låna böcker på arabiska också, säger Iman ... (12)

– En tanke är att man ska kunna låna samma bok både på sitt modersmål och på svenska. (12)

Översättningar av barnböcker från den icke-engelskspråkiga världen är ovanliga i Sverige. Bibliotekarier är ofta medvetna om behovet av dem men sällan de stora bokförlagen. Som skäl att inte ge ut böcker på främmande språk anges ofta att de svenska barnböckerna är så goda att översatta böcker inte behövs. (34)

Riksställningars ”Nattpäron” ska visas i områden där fler språk talas. Utställningen vänder sig till barn i mellanstadieåldern och ska ge dem lust till det egna språket. (33)

I det sista citatet syns även prov på den frekventa användningen av boendebeskrivningar; *områden där fler språk talas*. Andra exempel som figurerar i artiklarna är: *invandrartätt område*, *de tuffaste områdena* eller *segregerade områden*. Områden som Alby eller Rosengård omnämns i texterna och för med sig konnotationer om mångkulturella bostadsområden.

Det talas också om att barnen har olika bakgrunder och olika levnadssätt. Det är vanligt att mångfald eller mångkultur omtalas på detta sätt i texterna:

– Barn är inte bara barn. Barn lever så olika idag. Ett barn bor på landsbygden, ett annat i Rosengård. (68)

Under författarbesök i skolor runt om i landet träffar jag på barn med de mest skilda bakgrunder. Faktiskt tycks det vara mest i barnböckernas värld som de flesta ungar är blåögda lintottar. Sanningen att säga är det nämligen få bra illustratörer som kan illustrera en bok med svarta eller bruna barn. (64)

Biblioteket upplevs i allra högsta grad som viktigt och likaså dess koppling till denna grupp. Biblioteket fungerar som en mötesplats och satsar pengar och resurser på att specialisera sig på invandrarbarn, till exempel vad det gäller den flerspråkiga skönlitteratur som nämnts ovan eller, som nedan, sagostunder på persiska och somaliska:

Längre in i det numera långsmala biblioteket finns det nya sagoslottet. Det är tillräckligt stort för hela skolklasser och används flitigt av både förskola och skola. Dessutom är det öppna sagoläsningar tre eftermiddagar i veckan på svenska, persiska respektive somaliska. (38)

De asylsökande barnen som anländer till sydvästra Sverige hamnar först i Källered i Mölndals kommun. Där bor de i en så kallad flyktingsluss, sedan förs de yngre barnen till en förläggning i Orust medan de äldre hamnar i Lilla Edet. Sedan tar väntan vid i avvaktan på beslut om asyl. Eftersom skolan tipsar barnen om bibliotekens verksamhet är det ofta där barnen samlas. (35)

Hur gör man en språkaktiverande sagostund? Vad bör man tänka på om man vill nå invandrarbarn så att de kommer till biblioteket? Och vad är förresten ett invandrarbarn? (70)

Genom att undersöka de element som definierar den här kategorin har vi utvecklat denna ekvivalenskedja:

<i>Invandrarbarn</i> Svenska barn Bostadsbeskrivningar Mångkultur/mångfald Bibliotekens pedagogiska roll Barnböcker på andra språk Biblioteket som mötesplats Språk Modersmål
---

Under denna kategori har vi också valt att placera barn med funktionshinder. Följande element används i artiklarna om denna grupp: *barn med funktionshinder, döva barn, barn och ungdomar som har funktionshinder, dyslektiska barn, handikappade barn/barn med handikapp* samt *särskolan*. Liksom invandrarbarnen ovan blir definierade utifrån sina olika modersmål eller språkbehov, blir barnen med olika handikapp definierade utifrån sina olika hjälpbehov och de hjälpmedel som finns. Genom dessa definitioner tilldelas de sin subjektsposition som barn med funktionshinder.

– Många döva barn har svårt att läsa vanlig skönlitteratur därför görs den här satsningen. Det är en utopi att förlita sig på privat, kommersiell företagsamhet för teckenspråkig litteratur ... (51)

På äppelhyllorna placerar biblioteken specialmedier för barn med funktionshinder och information om olika typer av handikapp. (36)

Beträffande specialmedier på hyllorna är teckenspråksvideor (46 %), taktila bilderböcker (41 %), DAISY-talböcker (39 %), punktskrift (36 %) och LL-böcker (32 %) de mest förekommande. (36)

En annan fördel med att ha dyslexihörnorna på biblioteket är att barnen också har möjlighet att få tidig kontakt med böcker, framför allt talböcker, säger Birgitta Jansson. Hon har själv en dyslektisk son och vet hur stort behovet är av information och vägledning. (30)

Målgruppen är i första hand handikappade barn och deras föräldrar. På Äppelbibliotekets hyllor har man samlat talböcker, böcker med punktskrift, taktila böcker osv. Dessutom finns här faktaböcker och tidskrifter om barn med handikapp. (14)

Här har vi utvecklat följande ekvivalenskedja:

<p><i>Barn med olika funktionshinder</i> Tekniska hjälpmedel Äppelhylla Svårt att läsa</p>
--

5.1.2. Bebisar och små barn

Bebisar och små barn utgör tydligt en egen grupp i artiklarna. Några av elementen vi har identifierat här är dessa: *två till fyraårsåldern, bebis, barnbarn, förskola, små barn/småbarn, ett till femåringar, förskolebarn, förskolegrupper* samt *de små livet*. Barnen i denna kategori tillskrivs ofta attribut såsom *livlig, nyfiken, pigg*, men det allra vanligaste adjektivet i samband med barn i den här kategorin är ordet *små*. Genom att denna grupp kopplas samman med just dessa attribut, och de egenskaper och situationer som beskrivs nedan, blir de tilldelade sin subjektspostion.

Barnen i den här kategorin verkar till stor del ses som styrda av sina lustar. Istället för att, som de utsatta grupperna av barn, främst förknippas med och definieras genom sina behov eller hjälpmedel, får begreppen bebisar och små barn sin betydelse genom sättet de kopplas samman med en naturlig fantasifullhet och nyfikenhet.

Barnen lyssnar och målar koncentrerat; gubbar, sniglar och annat som faller dem in. Några försöker sig på skålgropar och skepp. De sitter stilla i några minuter. Sedan kommer det spring i benen och uppmärksamheten förflyttas till ängen bredvid. (13)

Rebecka Lilleeng, 23, kommer direkt från dagis med lilla Tove som snart fyller två. De har plockat blommor på vägen och är sena, idag får dottern vänta i sin vagn utanför bussen. (12)

Varma leenden spreds när filmen med bebisbokprat visades. Fem små bebisar sitter storögt på biblioteket och lyssnar koncentrerat på högläsning ur boken *Mu* säger kon av Dick Bruna. (41)

Efter några böcker är det dags för boktuggarpaus då bebisarna mer handgripligt får bekanta sig med några tuggvänliga böcker. Sedan fortsätter jag läsa några böcker till och vi avslutar alltid med *Muu, säger kon* och en ramsa. (71)

Det är också betydligt vanligare att finna beskrivningar av färgglada omgivningar i denna kategori, och barnen sätts ofta in i ett beskrivande förhållande där de fungerar som en del av sceneriet. Nedan följer att antal exempel från texterna som visar på detta.

Rummet är ombonat, väggarna klädda i många färger och taket täckt av en glimmande stjärnhimmel. Bibliotekarien Ulrika Thorbjörnsson har samlat föräldrar och bebisar omkring sig för att hålla veckans *Vicke-Vire* babyrim. (10)

Vi firade Nalle Puhs 80-årsdag med att låta förskolebarn komma och lyssna lite på dramatiseringar och sagor i sagorummet, få sig en slick honung och ta del av biodlarutställningen. (43)

Utifrån dessa definitioner har vi formulerat följande ekvivalenskedja, varigenom denna kategori främst definieras:

Bebisar/små barn
Nyfikenhet
Färgglada omgivningar
Lek
Storögt
Sagostund
Barnavårdscentral
Babybokprat
Kalas
Leksaker
Ha kul
Gester
Trygghet

5.1.3. Genus

Genus är en tydligt urskiljbar, om än inte särskilt frekvent förekommande, kategori i vårt material. Det är tydligt att denna aspekt berörs flitigare ju högre upp i åldrarna barnen kommer och att de barn som ännu inte är tonåringar mer sällan kategoriseras enligt denna princip. Definitioner/element vi har hittat inom denna kategori är, i urval: *flickor, pojkar, tjejer, killar, pojkflickor* samt *flickpojkar*. Mer sällan används könsneutrala benämningar, såsom *barn* eller *barn och unga*.

Barnen tilldelas de subjekspositioner som nämns ovan främst i texter där det görs en poäng av att det inte är fråga om något motsatsförhållande mellan könen, utan helst skall barnen inte delas in efter denna princip överhuvudtaget. Det är alltså inte frågan om att bekämpa rådande genusordning genom att låta flickorna göra typiskt "grabbiga" saker och vice versa. Snarare ligger fokus på öppenhet vad det gäller könsroller.

Jämlikhetstanken är tydlig när det gäller val av aktivitet eller litteratur. Alla skall få välja fritt, utan att några förutfattade meningar läggs på dem av vuxna. Inom denna kategori ligger följaktligen strävan i att inte tilldela barnen slentrianmässiga subjekspositioner baserat på kön. Målet är att subjektet i minsta möjliga mån skall definieras via kriterier som bygger enbart på könstillhörighet.

– Det kan bli mer tillåtande roller och barnen kan få större perspektiv. Det handlar ju om identifikation och det kan vara befriande att inse att man inte behöver vara på ett visst sätt på grund av sitt kön ... (47)

Utställningen är en motbild mot den rosa och ljusblå värld som är så lätt att gå in i ... (72)

Tyvärr, berättar Kristin, är det oftast kvinnor som kan textil och män som kan trä. Men här har kravet varit att handledarna behärskar båda materialen. Barnen ska inte styras in på något av materialen. (65)

Det är implicit i texterna att kön i hög grad betraktas som en social konstruktion. Tillåts barnen göra som de vill kommer de att fördela sig över hela skalan, utan tydlig åtskillnad mellan könen.

– Det finns en föreställning att flickor väljer textil och pojkar trä. Men jag tror att om ett barn står inför ett tillräckligt intressant problem spelar materialet ingen roll. (65)

En annan aspekt som tas upp i samband med genus är det ansvar de vuxna har. Redan när barnen är mycket unga bör föräldrar/förskolepersonal/bibliotekarier/andra vuxna tänka på vad de förmedlar till barnen. Vid högläsning och dylikt är det viktigt att inte slentrianmässigt välja vissa typer av böcker, utan lägga ner tankemöda på att hitta väl valda titlar.

Förr hade man tydliga pojk- och flickböcker som Biggles och Kulla-Gulla. Idag finns ett större utbud med böcker om pojkflickor och flickpojkar. (47)

Det visar sig också att föräldrar läser olika böcker för pojkar och flickor. Klassiska sagoböcker läses i högre utsträckning för flickor än för pojkar. För pojkarna väljer man att läsa faktaböcker i högre utsträckning än för flickor. (54)

I dessa texter finns en tydlig tanke om att barnen formas inför vuxenlivet. De könsroller som uppmuntras eller befästs under barndomsåren kommer få tydliga konsekvenser när barnen blir äldre. Det uttrycks en önskan om att jämlikheten mellan könen skall växa med varje generation. Här spelar föräldrarna en avgörande roll.

– Allt färre män läser böcker. Det visar all statistik. Ska vi göra något för att förändra det måste vi nog börja med papporna ... (53)

Vi har inom denna kategori konstruerat följande ekvivalenskedja:

<p><i>flickor och pojkar</i> flickpojkar pojkflickor flick- och pojkroller poj- och flickböcker könsmaktsordningen saknas ett tydligt "han" och "hon" tillåtande roller identifikation</p>
--

5.1.4. Elever

När det talas om elever är det ofta skolbiblioteken och skolbibliotekarierna som dominerar texterna medan eleverna tenderar att komma i andra hand. I dessa texter ser vi, med få undantag, tämligen neutrala definitioner/element såsom: *elever, elevgruppen, barn, barn och ungdomar, svenska skolbarn* eller *grundskolans mellanår*. De mer värdeladdade definitionerna förekommer istället oftast som attribut: *skoltrötta elever, flerspråkiga barn, begåvade elever, ointresserade barn* samt *motiverade barn*.

I denna kategori problematiseras det kring vilken roll de vuxna bör ha för eleverna. Det talas om skolbibliotekariens pedagogiska kompetens och lärarnas yrkesroll i kontrast till föräldrarnas uppfostrande funktion.

I hennes skola finns ett bra samarbete mellan elever, lärare och föräldrar - där även skolbiblioteket ingår som en självklar del i skolans undervisning. (58)

Gemensam kompetensutveckling för lärare och skolbibliotekarier med fokus på läsutveckling är ett konkret förslag. (32)

En del av arbetet har skett med betoning på fördjupat samarbete mellan bibliotekarier och pedagoger i förskolan. (27)

Vad det gäller eleverna delas de ofta upp i mindre grupper. De motiverade kontrasteras mot de omotiverade, de intresserade mot de ointresserade. På många håll förekommer en frustration över att inte kunna påverka elevernas hemförhållanden, som antas ha en betydande påverkan på hur barnen presterar i skolmiljön.

Skolan har ett stort ansvar för att minska klyftorna mellan de barn och ungdomar som lär sig koderna in i samhället och de som ställs utanför. Nyckeln in är alltså läsning och läsförståelse. Skolbiblioteken har en viktig roll här. Gör dem tillgängliga så att alla elever får hjälp och har tillgång till litteratur ... (50)

Han menar att det egentligen är en större utmaning för honom personligen att få ointresserade barn i skolor och på fritidsgårdar att lockas till att skriva. (52)

Vidare beskrivs det hur eleverna skall utvecklas och stimuleras, företrädesvis av vuxna, för att kunna nå de mål skolan har satt upp.

Alla är medvetna om att lärarna inte är ensamma om att få eleverna att lära sig läsa, analysera texter och väcka läslust. (58)

Hur lever kommunerna upp till sitt lagstadgade ansvar beträffande skolbiblioteken och hur används dessa för att stärka elevernas lärande? (23)

En möjlig strategi för folkbibliotekets arbete med läsning i skolan skulle kunna vara att hjälpa till med samtal, fördjupning och gestaltande processer kring läsning. (55)

I dessa fall är det vanligt att just läsningen problematiseras, då i koppling till skolbiblioteken och deras roll.

Oavsett syn på elever och skola, så råder ofta konsensus kring vikten av att alla elever har tillgång till ett väl fungerande skolbibliotek med kompetent personal. Flera av dessa artiklar tar upp frågan om att det saknas utbildad bibliotekspersonal på många skolbibliotek. Här betonas att lärare/annan pedagogiskt utbildad personal och skolbibliotekarier/folkbibliotekarier har olika funktioner, som ändå kan överlappa inom vissa områden.

Allför ofta glöms det bort att en skolbibliotekarie är så mycket mer än ett ansikte bakom lånedisken och att en skolas boksamling måste tillåtas rymma mer än föråldrade faktaböcker och de obligatoriska klassikerna. (1)

... i första hand prioritera anställning av fler behöriga lärare, fler specialpedagoger och fler skolbibliotekarier. (19)

Biblioteken har utvecklats till naturliga samarbetspartners när det gäller att lägga upp elevernas undervisning. De goda exemplen finns alltså för andra att ta efter. (23)

Målet är att höja kvaliteten i undervisningen genom att främja intresset för läsning och skrivning i förskola och skola. (81)

– Att ett stort antal elever i vårt land saknar tillgång till bemannade skolbibliotek av god kvalitet är helt oacceptabelt ... (8)

Många gånger saknar den personal som arbetar i biblioteket adekvat utbildning. (8)

Följande ekvivalenskedja kan urskiljas i materialet:

<p><i>elever</i> inspirera/stimulera till läsning läsning i skolan läsförmåga föräldrar sund relation till böcker skolbibliotek utvecklingsmöjligheter pedagogisk verksamhet skolbibliotekarier</p>

Det faktum att de element som kopplas till eleverna inte uttrycker särskilt mycket om eleverna i sig är värt att beakta. Subjektpositionen elev säger således mer om vilka resurser som erfordras i skola och bibliotek, än om vad det innebär att vara elev.

5.2. Diskurser

Nu fortsätter analysen på en mer övergripande nivå, där det handlar om diskurser. Utifrån materialet har vi identifierat fyra olika sätt att tala om barn, vilka vi kallar *diskursen om det idylliserade barnet*, *diskursen om det hjälpbehövande barnet*, *diskursen om det resursmottagande barnet* och *diskursen om det jämlika barnet*. Nedan kommer vi att beskriva dessa diskurser mer ingående och även dra analyserande paralleller till uppsatsens teoretiska utgångspunkter.

5.2.1. Diskursen om det idylliserade barnet

Denna diskurs är starkt sammankopplad med kategorin bebisar och små barn. Det idylliserande synsättet symboliserar en barnsyn som kan betraktas som endimensionell och barnen beskrivs enbart i positiva ordalag. Vi kommer här att titta närmare på hur denna grupp och identitet bildas genom att sättas samman med olika element.

Barnet sätts gärna i ett sammanhang där det är en ”naturlig” varelse. Till exempel i följande citat:

Flera barn sprang omkring och viftade med den [kolumn i Metro; vår anm.] och ville att man skulle läsa högt. Ungdomar och vuxna pratade om den. Dogge berättade i kolumnen om den vackra naturen, djurlivet, lekande barn, glädje, vänlighet och generositet. (21)

I detta citat syns det tydligt hur de lekande barnen paras samman med vacker natur, glädje och vänlighet. De är ytterst en del av ett vackert sceneri och en symbol för det

goda i livet. Denna naturlighet kan också ge upphov till en tanke om att barn står närmare det djuriska.

I följande citat är det just elementet *kryllar* som förmedlar detta:

Händelsen är en lördagspromenad i Bålsta som först leder till biblioteket där det finns besökare i olika åldrar, några få av dem är barn. Efter biblioteksbesöket fortsätter promenaden till Åbergs museum där det kryllar av barn och föräldrar. (40)

Det idylliserade barnet kan vidare ses som passivt, något som exemplifieras av dessa citat:

... arton goa, pigga och nyfikna 4-5-åringar som man får rå om i en och en halv timme! (43)

Alltmedan bebisarna läggs på det tjocka täcket och tittar upp på stjärnhimlen sjunger föräldrarna Blinka lilla stjärna. (10)

Här är det tydligt att det är föräldrarna som är aktörer och barnen låter sig läggas utan problem, på detta sätt syns också en viss omyndigförklaring där det är den vuxne som bestämmer över barnet. Det går också att se exempel på de omgivningsbeskrivningar som är vanliga inom denna diskurs, liksom i kategorin bebisar och små barn. Omgivningen beskrivs ofta som mysig, eller färgglad:

Två färgglada filtare och en knallrosa elefantkudde har jag lagt ut på golvet på Grubbebibliotekets barnavdelning i Umeå. Klockan nio kommer bebisarna med föräldrar. (71)

Rummet är ombonat, väggarna klädda i många färger och taket täckt av en glimmande stjärnhimmel. (10)

Allra sist blev det kalas på Festis och rån i mysiga soffan. (43)

Tanken med ett turnerande cirkustält är enkel och smart: Tältet och det runda rummet väcker nyfikenhet och förväntningar när det kommer till stan. (65)

Den färggranna väskan innehåller böcker med sånger, ramsor och sagor. Vidare finns ett spel och tips på hur föräldrar kan jobba med sina barns språk. (10)

I det sista citatet märks det också tydligt en tanke om barnens beroendeställning gentemot sina föräldrar. Det är föräldrarna som får tips om hur de kan arbeta med sina barns språk, inte tips på hur föräldrarna får barnen att arbeta med sitt eget språk.

Barnets naturliga nyfikenhet är också något som figurerar frekvent i diskursen om det idylliserade barnet. Detta har tidigare exemplifierats i kategorin bebisar och små barn med begrepp som *tuggpaus*, vilket implicerar att barnen ger utlopp för sin naturliga nyfikenhet genom att tugga eller smaka på olika saker. Här följer fler exempel:

Bank bank på fönsterrutan. Två vinkande nävar sticker upp ur varsin rosamönstrad vinteroverallsärm. Det skymmer och nu kommer förtruppen. – När vi började fixa i ordning lokalerna stod fullt av barn med näsorna mot fönsterrutorna. De har fest, sa barnen. Vad roligt! Får vi också vara med? (69)
De sitter stilla i några minuter. Sedan kommer spring i benen och uppmärksamheten förflyttas till ängen bredvid. (13)

Samtliga skulpturer var placerade på barnens nivå, så att de kunde känna, klämma och lukta på dem. (73)

Denna inneboende nyfikenhet beskrivs också vara en egenskap som förekommer hos de lite äldre barnen:

Några testar slussystemet i Vätternmodellen, andra sätter ihop ett trafiksystem på ett kopplingsbord för el. En tredje grupp har fastnat för timmerarbete och manövrerar *ivrigt* [vår kursivering] skogsmaskinens spakar. Vill man lösa kluriga uppgifter i lugn och ro passar rummet Mattegatt. Ett par elever är i färd med att lägga ett mattspel på golvet. (6)

Nyfikenheten beskrivs ofta i samband med lek, vilket är ett viktigt element i den här diskursen. I följande citat kan vi se prov på hur det hos barn uppfattas som normalt att klättra och leka. Vi ser också att barnen måste ha tillåtelse från någon vuxen, i det här fallet bibliotekspersonalen.

Möblerna är anpassade efter barns behov och de tillåts även att klättra och leka i biblioteket. (29)

I den här diskursen finns det också en tendens att omtala barn och barndom i sammanhang där vuxna ser tillbaka på sin egen barndom och kopplar samman denna med ljusa minnen. Ett exempel är följande citat:

Vi pratar gärna om hur glada vi var som barn, trots att vi inte hade så många saker, utan lekte med pinnar och kottar. De ständiga repriserna i TV av Astrid Lindgrenfilmer som Madicken, Emil och Bullerbybarnen är ett uttryck för detta. (62)

Det idylliserade barnet bildar alltså en grupp i och med att barnen, i diskursen, omtalas som styrda av sina lustar. Barnen uppfattas som naturliga och genom att sammankopplas med element såsom *kalas*, *sagostund*, *leksaker*, *liten koncentrationsförmåga* och *nyfikenhet*. Vi uppfattar här elementet nyfikenhet som nodalpunkt, det vill säga ett centralt begrepp i diskursen som binder samman de olika texterna.

Gruppen består till största del av de yngsta barnen, men det är inte helt ovanligt att även finna lite äldre barn beskrivna här, då främst kopplat till den nyfikenhet som beskrivs vara en av de största naturliga tillgångarna som barnen har att tillgå.

Vad det gäller ideologin inom diskursen går det att säga att diskursen legitimerar ett ojämnt förhållande mellan vuxna och barn genom att barnen framhävs som

endimensionella, passiva och i ett beroendeförhållande till sina föräldrar eller andra vuxna, såsom bibliotekarier.

5.2.2. Diskursen om det hjälpbehövande barnet

Vad vi ser som utmärkande för denna diskurs är tendensen att tala om barn ur ett ovanifrånperspektiv. Det är vuxna, i olika funktioner, som skall *hjälpa, inspirera, lära ut, uppmuntra, främja, stötta, stärka* samt *fostra* barnen. De vuxna vet alltid bäst, oavsett om de är föräldrar, lärare, bibliotekarier eller andra vuxna i barnens närhet.

... vill främja bokläsning för att stärka läsförmågan och läsförståelsen hos eleverna. Till det krävs inspirerade lärare och läspedagoger och att det finns god litteratur i varje klassrum. (19)

... det är väl bra att prångla ut litterära klassiker till barnen i skolan. Men det vill ju till att det finns lärare och pedagoger som själva någon gång har hållit i en dylik och som kan förmedla, entusiasmera och stötta eleverna i läsningen. (23)

Målet är att höja kvaliteten i undervisningen genom att främja intresset för läsning och skrivning i förskola och skola. (81)

Kulturrådets läsfrämjande arbete inriktar sig därför ofta på att göra det lättare för bibliotekarier, lärare, förskollärare, BVC-personal och andra yrkesgrupper som finns runt omkring barnen att förmedla och stimulera läsintresse bland både barnen själva och deras föräldrar. Det är en stor utmaning att väcka läslusten hos barnen. (76)

Ingrid Pramling Samuelsson menar att barn i Sverige ibland lämnas för mycket åt sitt eget öde - ofta krävs att vuxna deltar. (42)

... det spelar stor roll vilken familj eller lärare man har när det gäller kulturupplevelser. (39)

Detta innebär dock inte att något annat än barnens bästa står i fokus; *den goda viljan* är markant i dessa texter. Resultatet tenderar dock att bli en slags omyndigförklaring av de barn det handlar om. I högre eller lägre grad utesluts de ur diskussionen, för att istället reduceras till passiva mottagare av de åtgärder som anses passande. Det som kommer till fullt uttryck här, nämligen att barn är en grupp som särskiljer sig från vuxna genom en tydlig underordning, finner vi tendenser av även i de andra diskurserna. I den här diskursen förekommer ingen maktförskjutning, utan makten är odiskutabelt de vuxnas.

Det tycks vara underförstått i dessa texter att barnen saknar någonting och att de behöver hjälp med att förstå det. I vissa fall kan det handla om barn som får för lite kultur, men i många fall handlar det även om barn som får kultur av fel sort. Ett tydligt drag inom denna diskurs är nämligen att det finns en skiljelinje mellan bra och dåliga kulturyttringar. Detta kommer till uttryck främst i texter som behandlar barn i skolåldern. Exempelvis anses det ofta vara bättre att läsa än att spela dataspel eller idrotta, men även

när det talas om litteratur finns det markanta skillnader mellan vad som ses som lämpligt och mindre lämpligt för barn att läsa.

Den här synen på kultur har utvecklats till en seglivad och utbredd oförmåga att förstå vad olika konstarter kan bidra med i lärandet i skolan. (63)

Det är e-post, sms, chatt och kortare texttyper som används flitigt och som konkurrerar med skolan. (58)

Många föräldrar andades nog ut när Medierådets rapport om ungas medievanor presenterades i slutet av oktober. De unga föredrar nämligen att läsa böcker och tidningar framför dataspel! (28)

Serier och Kitty är helt okey, de är vägar in i läsandet. (50)

– Vi vill få barnen att läsa mer och dessutom läsa böcker av god kvalitet. (29)

Tv- och dataspelning är helt klart stimulerande för läsutvecklingen vilket är en orsak till att allt fler barn kan läsa redan innan de börjar skolan. Däremot tar skolan inte tillvara den kompetensen och därför förlorar man många av dessa barn redan i fjärde klass. (58)

I dessa exempel är det läsning av en viss typ av litteratur som är målet för barns kulturupplevelser. Läsning av serier anses gynnsamt endast som en väg in i läsandet av skönlitteratur. Det sista av dessa citat visar prov på en tydlig nedvärdering av tv- och dataspelning. De kunskaper som barn tillägnat sig via denna typ av aktiviteter går förlorade då de inte leder vidare, in i läsandet av skönlitteratur. Citatet kan också tolkas som en kritik riktad till skolan, som inte kan ta vara på de kunskaper som barn får genom tv- och dataspelning.

Ytterst ser vi strävan efter kontroll inom diskursen som ett försök att, inte bara leda barnen, utan även skydda och, framför allt, fostra dem. Skall dagens barn växa upp till tänkande, reflekterande vuxna så måste deras mediekonsumtion övervakas och styras.

Aldrig har vi väl varit så besatta av att fostra framtida generationer som nu. (22)

– Ju tidigare barn får stöd, desto bättre. (10)

Barnen utsätts för en massiv påverkan från fiktionen. Men små barn har inga referensramar som gör att de kan positionera sig i förhållande till fiktionen. (62)

Därför har vi inte heller en kulturpolitik för barn, utan en undervisningspolitik som uppfostrar och undervisar barnen in i konsten ... (62)

... man upprättar en plan för hur läsande bland barn och unga ska stimuleras. (79)

Barn och unga utsätts hela tiden för massunderhållning. Ska man kunna påvisa något alternativ måste man vara listig. Det är de vuxnas uppgift, tycker jag. (22)

I det sista citatet uttrycks en vilja att skydda barnen som utsätts för olika typer av intryck. Det antyder dels att det skulle finnas en inkompetens från barnens sida när det gäller att sova i material, dels en tendens att det är accepterat att bortse ifrån deras vilja. Barnens konsumtion av massunderhållning är här endast ett uttryck för brist på alternativ, inte en genuin preferens.

Det hjälpbehövande barnets identitet skapas genom att barnet kopplas samman med olika element såsom att stötta och stärka, vilka vi även uppfattar som nodalpunkter i diskursen. De element som cirkulerar i denna diskurs för alla med sig konnotationer om att barnet står i ett beroendeförhållande till vuxna. De vuxnas roll är att hjälpa barnen i sin utveckling. På detta sätt kan det också sägas att diskursen fungerar ideologiskt.

5.2.3. Diskursen om det resursmottagande barnet

Inom denna diskurs pratas det konsekvent om barn som någonting det skall läggas resurser på. Det skall *satsas, främjas, stärkas, fördelas, utvecklas* och *spridas* kultur och litteratur. De kunskaper som finns skall tas tillvara och alla möjligheter till utveckling är bra. Här skall det som redan finns inom barnen plockas fram och ges näring.

Den här diskursen innefattar ofta alla barn, från spädbarnsåldern och uppåt, och även vuxna figurerar i olika roller. Ibland är gränsen mellan det resursmottagande barnet och det hjälpbehövande barnet suddig, men inom denna diskurs ser vi tydligare en vilja att låta barnen vara medbestämmande. Dock är de aldrig jämställda med de vuxna på det sätt som gör sig gällande inom diskursen om det jämlika barnet. Här följer alltid medbestämmandet på ett initiativ från vuxenvärlden.

Maktförhållandet vuxen/barn tycks förändras tämligen marginellt när barnen blir äldre. Det finns hela tiden en tydlig vuxendominans närvarande. I likhet med de andra diskurserna kan denna på så sätt sägas vara ideologisk i sitt bevarande av oomstridda maktpositioner. Det är hela tiden explicit att barnens utveckling och förkovran ytterst är beroende av vuxenvärldens godkännande.

Det gäller att förmedla olika sätt att tänka, inte servera färdiga metoder, när det handlar om att locka barn och unga till böckernas värld. (39)

Kulturrådet har beslutat fördela ca 3,4 miljoner kr till 16 läsfrämjande projekt för barn och unga runt om i landet. Bidragen ges bl a till kommuner, förskolor, skolor och bibliotek. (44)

De vuxna måste brinna och ha en genuin respekt för barnets värld ... (42)

Nu har gruppen arbetat fram förslag på insatser som ska utveckla och göra barnkulturen mer jämlikt fördelad över landet. (39)

Vi vill ge förutsättningarna för att skapa medvetna vuxna. (22)

– Läsningen och böckerna ger tillgång till verktyg som man måste ha för att hävda sig rent demokratiskt. (53)

Denna diskurs är, i likhet med diskursen om det hjälpbehövande barnet, tätt sammankopplad med elevkategorin, då fokus i ett stort antal av texterna ligger på relationen barn/lärare/bibliotek. Elementet elev fungerar som en flytande signifikant, som mellan diskurserna fylls med olika innehåll. I den här diskursen diskuteras och problematiseras det kring vikten av samarbete mellan de olika instanser som utgör barnens värld, det vill säga de vuxna som på ett eller annat sätt har kontakt med barnen.

Lärarnas riksförbund menar att det är av största vikt att varje skola har tillgång till ett skolbibliotek och en utbildad skolbibliotekarie. (8)

Skolans stora kulturuppgift, dess helt avgörande samhällsuppgift, är att vidareföra allas livsverk till kommande generationer. (61)

Det känns fint att departementet säger att det vill verka för fler bra skolbibliotek. Med tanke på hur situationen ser ut på den fronten kan man bara hoppas på mycket verkstad och lite mindre snack. (18)

Det gäller då för skolan att tillhandahålla ett attraktivt bibliotek dit eleverna kan lockas och stimuleras till ett aktivt sökande efter information och kunskap. (1)

... det goda exemplet Fiskebäcksskolan där en läsestund inleder skoldagen för alla upp till årskurs 6. (23)

Även om *läsfrämjande* är ett återkommande element inom denna diskurs och fokus i många fall ligger på just läsning, så innefattas även andra typer av kultur. Ofta används dock den otydliga definitionen *barnkultur* eller *kultur för barn och unga*, utan att det ges en närmare förklaring på vilka typer av kulturverksamhet som åsyftas. I dessa fall tycks det inte spela så stor roll vilken typ av kulturupplevelse som erbjuds barnen, utan snarare är det bra med stor spridning.

Det är nödvändigt att hela samhället förstår att barnkultur måste bli viktigt på riktigt, det räcker inte att bara formulera barnkulturens mål. (74)

Under fem dagar samlas 45 barn och ungdomar på lägret för att skriva och bada. Det är inte bara nya vänskapsband som knyts. Här får de även öva sig på att skriva olika sorters historier - bland annat sagor, spökhistorier, dramatik och poesi. (52)

Skolan skall medverka till att ge sina elever del i det som kallas kulturliv, som utgörs av inte bara skapande konstnärer och av utövare, utan också av en tredje integrerad del, nämligen publiken. (61)

– Målet är att barnen ska få upp ögonen för böcker och andra medier som de annars inte tänkt på ... (48)

Mer jävlar anamma, mer öppet, fler bokprat, Barnens Bokens Dag. Man medverkar på föräldramöten och har bokinfo till förskolepersonal, 60 förskolor har nästan 80 läsombud. (15)

– I kommunerna idag finns det en oerhört positiv förväntan i luften vad gäller barnkulturen. Det har skett en förändring i synen på barnkultur eftersom man är medveten om betydelsen av den. Tidigare har den alltför ofta varit satt på undantag. (39)

Inom denna diskurs blir den yttre gruppbildningen tydlig. De intentioner som uttrycks från de vuxnas sida riktas mot gruppen barn. Litet eller inget utrymme ges för individen. Eventuella önskemål eller tycke och smak får ge vika för de preferenser som uttrycks av den överordnade gruppen vuxna.

Diskursen om det resursmottagande barnet karaktäriseras av en stor önskan att satsa på barnet. Elementet *satsa* är centralt och uppfattas här som en nodalpunkt. Även inom denna diskurs är barnets underordning gentemot vuxna uppenbar.

5.2.4. Diskursen om det jämlika barnet

Det jämlika barnet kallar vi den diskurs där det talas om barn som människor och individer, inte enbart som barn. Fokus ligger på att barn är kompetenta och vuxnas jämlikar – inte underordnade. Härigenom får denna grupp sin identitet. Det är också vanligt att barnen här definieras utifrån vad de inte är, och relateras till andra syner på barn, till exempel:

Dramapedagogen tog emot barngrupperna och var från början inställd på att guida i utställningen, att hjälpa barnen att dra paralleller mellan sina bok- och bildupplevelser och det som de nu kom att möta. Men det visade sig ganska snart att de flesta barnen klarade av utställningen på egen hand. (73)

Porsgrunns kommun i Norge har blivit en förebild när det gäller att arbeta med barns och ungas inflytande på kommunala beslut. (67)

Den viktigaste förutsättningen för en bra dialog med barnen är en naturlig plattform. Finns intresset så kommer frågorna. (72)

... från att de är mer eller mindre *passiva tomma kärl* [vår kursivering] som man skall fylla med kunskap och bildning till att de är socialt handlande, kulturellt skapande människor med demokratiska rättigheter, främst uttryckta genom FN:s barnkonvention. (62)

I citaten ovan framkommer ett antal element som vi uppfattar som återkommande i den här diskursen. Dessa är bland annat *FN:s barnkonvention, rättigheter, inflytande, dialog* och det sätt på vilket barnen definieras som *människor*. Av dessa element uppfattar vi

rättigheter, inflytande och dialog som nodalpunkter. Att sammankoppla barn med dessa element medför att barnen ses som vuxnas jämlikar, och det framhävs att det enda som egentligen skiljer dem från vuxna är ålder och, som ett resultat av åldern, möjligen deras något mer begränsade erfarenheter.

När vi talar om kultur för barn är det märkligt nog lätt att vi glömmer bort att de barn vi så gärna vill ta med oss in i kulturens trollcirkel eller kanske lärosal, är olika individer, små människor med erfarenheter, temperament, personlighet och skilda intressen. (62)

– Få barn och ungdomar upplever att de kan vara med och ha inflytande över de kulturella och konstnärliga aktiviteter som finns där de bor, säger barnombudsman Lena Nyberg och uppmanar skolan, kommunala beslutsfattare och kulturlivet att lyssna till barnen och ge de [sic!] större inflytande. (83)

Det övergripande målet var att få med barn och unga i diskussionen om samhället. Att skapa en dialog mellan barn, unga och vuxna om livet i Porsgrunn, i skola och vardag. (67)

Museer, teatrar, bibliotek och konserthallar kan bli ännu bättre på ett verkligt barnperspektiv. Barn- och ungdomsråd kan vara en idé för att stärka barns och ungas inflytande över verksamheterna. (82)

– Kulturpolitiska styrmedel kan öka intresset för att producera kvalitetsfilm för barn och lyfta statusen. Barn är olika precis som vuxna. Därför behövs det bredd och variation. Det ska finnas MYCKET och BRA barnfilm! (60)

Barn – liksom vuxna – utgör en publik där varje individ utgår från sina egna erfarenheter och formar sin egen smak. Den konstnärliga upplevelsen är privat, unik och icke förhandlingsbar! (77)

Vi vill ha debatt och vi vill också fråga barn och unga vad de tycker ... (25)

Trots texternas strävan att se barn som vuxnas jämlikar har vi identifierat en dubbel botten. Samtidigt som barnen beskrivs som kompetenta och individer så visas det också prov på en syn där barnen behöver hjälp, vilket gränsar både till diskursen om det hjälpbehövande barnet och diskursen om det resursmottagande barnet. Det är tydligt att barnens roll som individer sätts i fokus, men barnen förväntas inte själva vara kapabla att kämpa för sina egna behov eller övertygelser. Detta exemplifieras i följande citat:

– Vår ideologiska plattform är att barn och unga ska kunna använda kultur som ett gestaltungsmedel för att göra sin röst hörd. Inflytande är att vara delaktig i processer, att vara med på den kulturella och samhälleliga arenan. (67)

Huvudsaken är att barnen får vara med och påverka genom att framföra sina idéer.

- Överlag är det väl så att barnen vill att det ska hända mycket på biblioteket. Det är viktigt att barnen får se att *vi förverkligar deras idéer* så att de inte tappar tron på oss. [vår kursivering] (59)

Inför ombyggnaden har även en referensgrupp med barn fått ge synpunkter och vara med om utformningen. Flera normer har brutits. (29)

I ovanstående citat är det tydligt att barnen är viktiga, de får gärna vara med och påverka, men det är de vuxna som förverkligar idéerna, inte barnen själva. Att det ofta står ”barnen får” tycker vi också antyder att barnen blir givna – de tar inte. Trots att målet verkar vara att barnen skall uppfattas som vuxnas jämlikar är detta inte alltid fallet i praktiken.

Det är också vanligt inom den här diskursen att det talas om barns behov och om att barnen kräver, eller har rätt att kräva, saker. I det här fallet uppfattar vi inte synen på barnens särskilda behov som något problematiskt, utan snarare talas det om barnens behov som en egenskap som hjälper till att göra dem till egna individer.

Under två år kommer projektet 2020 Mars Express att inrikta sig på hur ett barnbibliotek ska se ut för att leva upp till de krav, behov och förväntningar som barn och unga kommer att ha år 2020. (3)

- Samtidigt kräver barnen viss lugn och ro. (29)

I Kävlinge ska man utveckla en modell för samarbete för skolbibliotek, folkbibliotek och förskola kring små barns informationsbehov. (44)

Vad det gäller identitetsskapande går det att sammanfatta denna diskurs med att säga att genom en sammankoppling av den flytande signifikanten *barn* och andra element såsom *rättigheter*, *FN:s barnkonvention*, *kräva* och *inflytande* skapas en identitet där barnen uppfattas som vuxnas jämlikar. Det bortses inte ifrån att barn skiljer sig från vuxna och har andra behov, men dessa behöver inte göra barnen till underordnade vuxna. I vissa fall resulterar denna avsikt dock i en dubbel botten där det är de vuxna som skall vara de handlande. Detta kan leda till att diskursen även här fungerar ideologiskt.

6. Diskussion

Nedan kommer vi att koppla samman de resultat som har trätt fram i vårt material med de diskurser och tankar som framträtt i den litteratur som presenterades under tidigare forskning och litteraturgenomgång. Vidare kommer vi att återkoppla till våra frågeställningar. Diskussionen följer analysens utförande och avslutas med en koppling till bibliotek och bemötande.

6.1. Subjektspositionernas innebörder

Det är föga förvånande, med tanke på hur samhället idag är uppbyggt, att finna att barnen i vårt material tilldelas subjektspositioner och sätts in i olika diskurser där de på något sätt alltid befinner sig i en underordnad position gentemot vuxna. Denna underordning verkar vara en del av ett naturaliserat förhållande där de vuxnas auktoritet sällan ifrågasätts, och med anledning av att bibliotekarier representerar vuxenvärlden uppstår det då ett hierarkiskt förhållande mellan dem och de barn som de möter på biblioteket. Bibliotekarierna erhåller även auktoritet genom sin yrkesroll, något som särskiljer dem från alla biblioteksanvändare. I exempelvis Hedemark och Hedman (2002) ser vi att det auktoritetsförhållande som vi har identifierat i vår undersökning inte är specifikt för förhållandet mellan barn och bibliotekarier, utan det förekommer även mellan bibliotekarier och användare i allmänhet.

Vad som särskiljer barn från användare i allmänhet är att de blir bemötta av en dubbel auktoritet som riskerar att göra dem dubbelt underordnade, detta då bibliotekarien både innehar en auktoritetsgivande yrkeskompetens och dessutom är en vuxen person. Barnen tilldelas subjektspositioner som innebär att de är, mer eller mindre, maktlösa - de är till exempel funktionshindrade barn, små barn eller elever. Dessa subjektspositioner symboliserar grupper som antingen behöver hjälp eller som har en inneboende koppling till en vuxen auktoritet.

Barnen i de utsatta grupperna förväntas till exempel inte klara sig själva utan istället vara i stort behov av vuxna som kan hjälpa dem. Det går att tolka kopplingen till olika hjälpmedel som ett försök att göra barnen mer självständiga, men detta framkommer dock sällan i sättet att beskriva barnen. I de texter som behandlar dessa grupper är det oftast vuxna som gör sina röster hörda och resonerar kring de olika åtgärder som genomförs med inriktning på dessa specifika grupper av barn. I vårt material har vi, med anledning av subjektspositionens snävhet, uppfattat denna gruppering som en kategori snarare än en diskurs, men hos Johansson (1998) figurerar diskursen om det sårbara barnet, vilken påminner starkt om sättet att uppfatta de utsatta grupperna. Barnen ses här som offer i behov av skydd (s.147).

Intressant är att det i Bibliotekslagen görs samma koppling som vi finner i vårt eget material, nämligen den mellan olika utsatta grupper:

8 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov. (Bibliotekslag 1996:1596)

Människor med funktionshinder sammanförs i texten med invandrare och andra minoriteter och dessa grupper kopplas, liksom i vårt material, samman med läsning och språk. Här finns inte stort utrymme för individen, utan dessa till synes vitt skilda grupper skall alla erbjudas likartad hjälp från bibliotekets sida. Det finns alltså en möjlighet att de tankar som vi har identifierat angående den här gruppen har sitt ursprung i denna passage. Vi är medvetna om att upplägget av vår egen analys också reproducerar denna bild.

Subjektspositionen elev, vilken vi också uppfattar som en flytande signifikant inom och mellan diskurserna, för även den med sig en koppling till vuxen auktoritet. Ordet elev indikerar en person som skall lära sig någonting och för att kunna göra detta behöver denna elev en lärare av något slag. Det förutsätter alltså en koppling till en, i de allra flesta fall, vuxen person. Benämningen implicerar också en koppling till en större grupp elever och till en skola. Det frekventa användandet av elementet elev kan således resultera i att det blir svårare att se barnen som individer och de upplevs mer som en del av en årskurs eller som studerande inom ett visst ämnesområde än som enskilda barn.

Även om subjektspositionen elev är mest förekommande i texter där skolbibliotek och skolbibliotekspersonal har en framträdande roll, förekommer det också i texter som enbart rör sig kring folkbibliotek. I vissa fall, främst då det handlar om folkbibliotek som även fungerar som skolbibliotek, kan det tyckas rimligt med denna benämning. Dock ser vi en risk i att de barn som fungerar som elever vid vissa biblioteksbesök fortsätter göra det även vid de besök som inte har någon koppling till skolarbetet. Den pedagogiska roll som bibliotekspersonalen har när det rör samarbete med olika skolor och skolklasser kan tänkas överföras till de tillfällen när de barn som var på biblioteket på dagtid ihop med sina klasskamrater kommer dit på fritiden.

Nästa subjektsposition är bebisar och små barn, vilka i materialet nästan alltid implicerar en vuxens närvaro, oftast en förälder eller förskolepersonal. De små barnen besöker aldrig ett bibliotek själva. I dessa texter finner vi att subjektspositionen symboliserar en passiv roll. Barnens passivitet tar sig uttryck genom att de förväntas vara mottagare av information snarare än producenter av densamma. Detta är dock ingalunda specifikt för denna subjektsposition, utan användare i allmänhet blir i många fall också sedda som passiva, hos till exempel Hedemark och Hedman (2002) samt Tuominen (1997).

I rollen som bebis eller litet barn ingår även att barnen sällan ifrågasätter de budskap de får. Tydlig betoning ligger på deras nyfikenhet som tar sig uttryck i ett förbehållslöst accepterande av olika typer av information och aktiviteter. Dessa barn förväntas vara glada, livliga och fantasifulla. Att tilldela barn denna subjektsposition kan i förlängningen innebära att barnens individualitet hamnar i skymundan. Det är inte förrän barnen blir

äldre som de börjar ses som skilda från sina föräldrar. Det kan dock även leda till att bebisar och små barn erbjuds större bredd av intryck på biblioteket, än äldre barn. I de yngsta barnens värld skall alla sinnen få stimulans. De behöver inte begränsa sig till syn, hörsel och tal, utan får även i mycket stor utsträckning känna och smaka.

De estetiska inslagen betraktas också som mycket viktiga för barnen inom denna kategori. Färg och form är alltid en del av biblioteksbesöket, vilket kan leda till en bredare upplevelse för barn såväl som för föräldrar och bibliotekspersonal.

Två färgglada filter och en knallrosa elefantkudde har jag lagt ut på golvet på
Grubbebibliotekets barnavdelning i Umeå. (71)

När det gäller kategorin genus är subjektpositionerna, som pojke respektive flicka, tämligen otydliga. Det finns istället tydliga försök att inte slentrianmässigt kategorisera barnen enbart efter könstillhörighet, samt en strävan efter en öppnare och mindre konservativ syn på konstruktionerna pojke och flicka. Texterna genomsyras av en jämlikhetstanke, vilken kan kopplas till diskursen om det jämlika barnet.

I de texter som behandlar genus finns också en önskan att distansera barnen från rådande genustänkande och låta de yngre generationerna anta en mindre förutbestämd syn på dessa frågor. Ett generationstänkande, där könsrollerna skall förändras successivt, är synligt i stora delar av dessa texter. Det finns en strävan efter förändring som skall påbörjas så tidigt som möjligt hos barnen. Det uppstår dock en problematik i att barnen positioneras som pojke respektive flicka när syftet är att dessa positioner inte skall användas. För att poängtera problemen med rådande genustänkande måste subjektpositionerna pojke och flicka användas för att tydliggöra vad som är icke önskvärt. Detta är något som är svårt att komma bort ifrån, men vi ser ändå vikten av att understryka och medvetandegöra denna motsägelse.

Det kan bli mer tillåtande roller och barnen kan få större perspektiv. Det
handlar ju om identifikation och det kan vara befriande att inse att man inte
behöver vara på ett visst sätt på grund av sitt kön... (47)

Vidare upplevs det inom denna kategori som att det som görs för barnen nu får konsekvenser för framtiden, genom att arbeta könsneutralt finns en förhoppning att skapa mer jämlika människor. Här syns också en tydlig koppling till diskursen om det resursmottagande barnet, där barnen betraktas som formbara.

Texterna motsäger sig själva, i vissa fall, när de använder sig av begrepp som pojkflicka respektive flickpojke, vilka visar på en mer traditionell genussyn. Att en flicka som avviker från könsnormen bör betraktas som pojkflicka istället för bara flicka, och samma sak för pojkar. En konsekvens av strävan efter könsneutralitet kan på så sätt bli att det går hela varvet runt, så att de barn som visar intresse för litteratur eller andra kulturyttringar som traditionellt förknippas med det egna könet riskerar att bli bortskrämda från biblioteket av en alltför nitisk vuxenpåverkan. Å andra sidan öppnar sig möjligheter för alla barn att få intryck från många olika håll. Nyfikenhet kan växa kring ämnen eller

aktiviteter utan att någon, varken vuxna eller barn, ser det som avvikande eller annorlunda.

Avslutningsvis vill vi konstatera att det tycks oundvikligt att tilldela olika barn, och grupper av barn, subjekspositioner som medför vissa antaganden och associationer. Vi vill här endast understryka nyttan med en diskussion kring dessa tankar och vikten av att förhålla sig medveten till att det är generaliseringar.

6.2. Vad säger diskurserna om biblioteksältets syn på barn?

Under denna rubrik förs en diskussion om de olika diskurserna och vad de medför för barnsyn. Avslutningsvis görs en jämförelse mellan de olika diskurserna, vilket syftar till att se diskurserna i ett större samhällsligt perspektiv.

6.2.1. Det idylliserade barnet: primitivt och gott

Diskursen om det idylliserade barnet är, som har beskrivits tidigare, en benämning på den diskurs där barnet ses som naturligt, oskyldigt och gott. Denna syn tar in delar från ett flertal tidigare diskurser, till exempel diskursen om det oskyldiga barnet som beskrivs hos både Johansson (1998) samt Dahlberg, Moss och Pence (2002). Här ser vi en koppling till att barnen kan ses som primitiva. Barnen ger uttryck för sina lustar utan någon närmare eftertanke; vill de springa så gör de det. I denna diskurs ser vi inte samma farhåga om att samhället i sig medför en stor risk att barnen korrumpas, som Dahlberg, Moss och Pence för fram (2002, s.70). Vi ser dock en koppling till att genom att organisera olika trygga miljöer för barnen, till exempel genom att göra det extra mysigt eller färgglatt, kan det ses som ett sätt på vilket barnen skyddas från den farliga världen utanför. Denna diskurs särskiljer sig också från de andra genom att just lyfta fram denna estetik väldigt tydligt.

Nu samlas barnen i ett mörkt litet rum vägg i vägg med ateljén. De nio som kommit sitter i en tät ring på röda kuddar. I mitten på en pall står en tänd kandelaber. (69)

Att läsa samma bok upprepade gånger är bra. Barnen känner igen orden och bilderna. Det är tryggt. (71)

Det är viktigt när barnen är så här små, att de är på en plats och i en miljö där de känner sig trygga. (73)

Johansson (1998) understryker i sin förklaring av diskursen om barnet som oskyldigt att barnen upplevs som passiva, tysta och lydiga (s.147). Detta stämmer inte helt överens med synen på det idylliserade barnet. Det idylliserade barnet upplevs till viss del som passivt och starkt förknippat med en vuxen eller förälder, dock upplevs barnen inte direkt som lydiga eller tysta utan istället som livliga och pigga. Det stämmer dock att barnen i hög grad sammankopplas med de vuxnas, och samhällets, förflutna istället för en framtid. Detta innebär i förlängningen att barndomen ses genom ett romantiserat filter där barnen helt slutar att vara individer och enbart fungerar som en ansiktslös grupp.

För 200 år sedan kunde en vuxen känna igen sig i sina barns barndom, men så är det inte längre. Därför kan man fråga sig om fokuset på barnkultur är ett nostalgiprojekt. De vuxna försöker helt enkelt skapa en barndom till sina barn som mer påminner om deras egen. (62)

Denna diskurs gränsar även till det som hos Johansson (1998) kallas för diskursen om det naturliga barnet. Här tänker vi oss främst kopplingen som görs mellan barn och natur/djur, vilket också påminner om idén att barnen är primitiva som har tagits upp tidigare. I anslutning till de naturliga lustar, till exempel upptäckarlust eller de tuggpauser som omnämns i materialet, finner vi den inneboende nyfikenheten som går som en röd tråd genom denna diskurs. I Johanssons (1998) beskrivning av diskursen om det naturliga barnet understryks även problemet med att uppfostran och utbildning ses som ett hot mot barnets utveckling. Denna tanke är inte lika uttalad i diskursen om det idylliserade barnet, men det syns tydligt en idé om att barnen skall få ge utlopp för sina naturliga lustar, och inte begränsas av alltför mycket regler.

Vidare ser vi här en viss koppling till diskursen om det resursmottagande barnet där barnet uppfattas som en planta, som för att kunna växa och utvecklas behöver stötta. Samma idé om att barnen symboliserar en planta, som besitter vissa egenskaper från allra första början, tycker vi gör sig gällande här. Skillnaden är att här understryks inte samma behov av stöd och stöttning, utan synen är friare. Barnens nyfikenhet är istället något som det skall värnas om, eftersom det ses som den viktigaste egenskapen hos barnen, något som de vuxna själva saknar.

6.2.2. Det hjälpbehövande barnet: i behov av fostran

I diskursen om det hjälpbehövande barnet betraktas barnet som klart underordnat vuxna. Här ses barnen som viktiga, men det kan uppstå en problematik då barnen anses vara i ständigt behov av hjälp. Det är främst texter som behandlar skola och skolbibliotek som visar prov på denna syn, men den förekommer även oreflekterat i andra texter där det ofta beskrivs hur barn får eller blir givna (till exempel tillåtelse) och inte själva upplevs kapabla att ta eller ta för sig. De vuxnas auktoritet är ständigt närvarande i denna diskurs och denna maktrelation ifrågasätts sällan eller aldrig.

Syftet med projektet var att ge barnen tid och redskap att uppleva, berätta och beskriva läs- och konstupplevelser. Att ge barnen ord och uttryck som kan fördjupa deras läs- och konstupplevelser. (73)

Och även barnen får prova att klippa silhuettbilder. (72)

Denna diskurs påminner starkt om den diskurs som Johansson (1998) kallar framtidsbarnet. Här ses statens utveckling som avhängigt barnets fostran. Vidare kan vissa paralleller dras till Danielsson och Degerths (2005) fostrande diskurs, där det ses som bibliotekets uppgift att uppfostra och utbilda barnen. I den sistnämnda samt vår diskurs kan det urskiljas en tydlig skillnad mellan bra och dålig kultur.

– Vi vill få barnen att läsa mer och dessutom läsa böcker av god kvalitet. (29)

Däremot finns inte i diskursen om det hjälpbehövande barnet någon tendens att se barn som någonting negativt eller störande för andra användargrupper. Istället uttrycks en önskan att de skall göras mer synliga, för att på så sätt kunna få den hjälp de behöver.

I vissa fall ligger denna diskurs nära den om det resursmottagande barnet, men i den förra ses barnen snarare som tomma ark än som ouppfylld potential. Det finns tydliga drag av Dahlberg, Moss och Pencés (2002) diskurs om barnet som kunskaps-, identitets- och kulturreproducent (s.68-70) och Johanssons (1998) diskurs om Lockes barn (s.146). Varje barn är en tabula rasa, ett tomt ark, som kan fyllas med kunskap och det tillkommer vuxenvärlden att göra detta efter bästa förmåga.

De vuxnas tydliga auktoritet inom denna diskurs medför också ett illegitimerande av barnen som självständiga individer. Barnen är ständigt beroende av vuxnas inflytande för att ta sig vidare i utvecklingen. I likhet med diskursen om det idylliserade barnet så behandlas barnen här som en grupp utan eget inflytande.

6.2.3. Det resursmottagande barnet: vuxna i vardande

I diskursen om det resursmottagande barnet anser vi att det i texterna understryks att barnen är viktiga och bör satsas på. Barnen uppmärksammas, men kanske främst eftersom det i barndomen etableras mönster vilka i sin tur är viktiga för det kommande vuxenlivet. Barnen skall med andra ord satsas på för att i det långa loppet bli kreativa och väl utvecklade vuxna, inte för barnens egen skull i nuet.

Vi vill ge förutsättningarna för att skapa medvetna vuxna. (22)

Denna syn kan jämföras med den som förs fram av Elisabet Näsman (1995), där barn ses som vuxna i vardande och beskrivs som ännu-icke-vuxna. Barnens uppväxtvillkor har som främsta syfte att skapa kompetenta vuxna (s.284-285). Även Jens Qvortrup (1994) finner denna tanke framträdande då han talar om att barn ofta beskrivs som becoming's snarare än beings. De resurser som läggs på barnen får sin huvudsakliga betydelse när de uppnår vuxen ålder, först då anses de vara fullt utvecklade individer (s.4).

Det finns även påfallande likheter med den diskurs som Dahlberg, Moss och Pence (2002) kallar för det lilla barnet som natur. Vi ser här en koppling till hur barnet, på sätt och vis, uppfattas som en planta som behöver stötta och stödjas för att utvecklas i bästa välmåga (s.71-72).

– Vistelsen på lägret handlar om att under lättsamma former närma sig språket och släppa fram barnens skrivarlust. (52)

– Läsningen och böckerna ger tillgång till verktyg som man måste ha för att hävda sig rent demokratiskt. (53)

Det gäller ju att väcka lusten till kultur. Kulturvanor skapas i barndomen. (82)

Det som skiljer denna diskurs från diskursen om det hjälpbehövande barnet är, enligt oss, en tro på barnets inneboende potential. Det ges uttryck för att det inom varje barn finns förmågor och kunskap som bara behöver stöd för att utvecklas. Varje enskilt barn är en planta som växer sig större ju mer näring den får. Ett barn som lämnas utan stöd kommer ändå utvecklas till en fullvärdig vuxen individ, men kommer i dessa fall knappast uppnå sin fulla potential. Långvarig och konsekvent stöttning genom barndomsåren upplevs som avgörande för vilka förmågor som förstärks i barnen och som de sedan bär med sig i vuxen ålder.

När det gäller barnens inneboende förmågor kan paralleller dras till diskursen om det idylliserade barnet. Det upplevs som tämligen självklart att alla barn har likartade möjligheter från födseln och att det är de vuxnas uppgift att stödja och ge de bästa tänkbara förutsättningarna för barnen att utveckla dessa möjligheter.

6.2.4. Det jämlika barnet: maktrelationer

Diskursen om det jämlika barnet kan på sätt och vis ses som motsatsen till diskursen om det hjälpbehövande barnet. I diskursen om det jämlika barnet ses barnet som en individ och de vuxnas auktoritet är inte lika självklar som i övriga diskurser. Barnet upplevs som något annat än vuxet, men dess värde ligger på samma nivå som de vuxnas. Denna diskurs liknar diskursen om barnet som har rättigheter, vilken Johansson (1998) tar upp. Här understryks att barnen har samma rättigheter som vuxna; de skall bli bemötta som fullvärdiga medborgare. Här är även kopplingen till FN:s konvention om barns rättigheter ett riktmärke (s.148).

Det går att jämföra denna diskurs med synen på barn som kompetenta. I stort innebär den här synen att barnen ses som kompetenta såtillvida att de är kapabla att påverka och vara en kraft i samhället (Johansson, 1998, s.148). Barnen upplevs som att de har något att säga, och att det är värdefullt att lyssna på deras utsagor. Dahlberg, Moss och Pence (2002) för fram ett liknande resonemang som de kallar barnet som medkonstruktör av kunskap, identitet och kultur. Även här ses barnet som kompetent; redan från början av livet uppfattas barnet som medkonstruktör av kunskap, kultur och sin egen identitet. Barnen är oberoende individer som för första gången inte får sin betydelse i en direkt koppling till sina föräldrar (s.74-81). Det är tydligt att dessa barn får ställa krav på biblioteket och därmed ser vi också en koppling till Hedemark och Hedmans (2002) informationsteknologiska diskurs.

Trots denna mycket positiva bild av barnen som kompetenta eller medkonstruktörer går det också att urskilja en dubbel botten inom denna diskurs. Det förs fram att barnen har rätt att kräva och att de har rättigheter, men barnen blir inte betrodda att tala helt för sin egen sak, där ses de som beroende av vuxna som kan föra fram deras tankar. Detta gör att identiteten hos barnen blir mångtydig – det talas om barn som viktiga beslutsfattare, men besluten skall ytterst tas av vuxna. Denna mångtydighet visar också på vad sätt vi kan se ett maktspel mellan de två definitionerna barn och vuxna.

Det allra svåraste i vårt arbete är att vuxna inte är beredda att ge ansvar till barn och ungdomar. (67)

Vi ser här en problematik i att elementet barn är ett kontrastbegrepp och således definieras efter vad det *inte* är, det vill säga inte vuxet (Rönneberg, 2006, s.18). På så sätt kan barnen aldrig, i egenskap av att vara just barn, få samma rättigheter som vuxna. Motsatsen till att vara barn är att vara vuxen, och så länge dessa begrepp fungerar i kontrast till varandra uppfattar vi det som att diskursen om det jämlika barnet aldrig kan uppnå hegemoni.

Diskursen kan här sägas vara ideologisk då den upprätthåller ojämlika maktförhållanden mellan barn och vuxna, något som inte är specifikt för denna diskurs men som vi vill poängtera extra här då denna syn lätt kan gömma sig under de översta lagren inom diskursen. Denna syn kan symbolisera ett naturaliserat förhållningssätt till begreppet barn. Det vill säga att det är ett så etablerat sätt att tala om barn som att vara i behov av hjälp och som underordnade vuxna, att även då författarna vill visa ett annat synsätt finns det delar av deras utsagor som tyder på att de även influeras av andra diskurser. Texterna strävar efter att myndigförklara barnen, men hålls tillbaka av den diskursordning och samhällssyn där barnen begränsas av biologisk och ekonomisk beroende.

6.2.5. Diskurserna i förhållande till varandra

Den tydligaste koppling som existerar mellan de diskurser som vi har identifierat är att barnen i alla sammanhang, på ett eller annat sätt, definieras som underordnade vuxna. Det är de vuxna som har makten, och en förhandling om maktinnehav innebär enbart frågan om de vuxna skall tilldela barnen delar av sin makt. Det upplevs aldrig som en självklarhet att barnen själva har makt i samhället. Även i diskursen om det jämlika barnet, där vuxnas auktoritet inte upplevs som lika självklar, har vi identifierat en dubbel botten där det ytterst är de vuxna som villkorar barnens jämlikhet. Detta är naturligtvis kopplat till hur samhället idag ser ut, där myndighetsåldern är 18 år. Vi drar slutsatsen att alla de diskurser som har identifierats i materialet fungerar ideologiskt. Detta genom att samtliga upprätthåller ett ojämlikt maktförhållande mellan barn och vuxna. På så sätt reproduceras synen på barn som underordnade. Näsman (1995) tar upp kopplingen mellan barnspecifika miljöer och synen på barn som en minoritet eller avvikargrupp i samhället (s.298). Det faktum att barnen har specifika avdelningar på biblioteket kan alltså fungera som en bidragande orsak till att de ses som underordnade vuxna.

Det existerar en tydlig antagonism mellan de olika diskurserna och de kämpar alla om att fylla den flytande signifikanten barn med olika betydelser och associationer. Som ett tydligt exempel vill vi ännu en gång ta upp kategorin elev eftersom den utmärker sig i förhållande till de andra kategorierna, genom att den existerar, i olika hög grad, i samtliga diskurser och är ett av de mest frekventa elementen i materialet. Antagonismen är här tydlig då diskurserna fyller elementet med olika innehåll. I diskursen om det hjälpbehövande barnet ses eleven som osjälvständig, i diskursen om det resursmottagande barnet som varande i behov av stöd och satsningar och i diskursen om det jämlika barnet ses eleven som en egen individ med egna rättigheter.

Elementet elev är bara ett exempel som tydligt visar hur begrepp som kopplas samman med barn varierar mellan hjälp och krav, dels kan barnen ses som primitiva och dels som individer med rättigheter. Det tål att diskuteras om förhållandet mellan diskurserna verkligen kan beskrivas som antagonistiskt, då de tydligt visar att de existerar sida vid sida. Vi uppfattar det dock, efter hur antagonismen beskrivs inom diskursteorin, som att diskurserna figurerar inom samma diskursordning, och därmed, som sagt, existerar sida vid sida, men med anledning av att de kämpar åt olika håll kan förhållandet dem emellan beskrivas som antagonistiskt. Det pågår med andra ord en ständig diskursiv kamp om hur elementet barn skall definieras, och de olika diskurserna har för en tid låst fast betydelsen. Detta innebär inte att diskurserna är bestämda för all framtid, utan de är också under ständig förändring, vilket exemplifieras bland annat av hur synen på barn har förändrats bara under de senaste 100 åren. Förekomsten av diskurserna upplever vi som jämnt fördelad mellan artiklarna och det verkar inte som att en diskurs är närmare att uppnå hegemoni än någon av de andra.

Det som håller samman diskurserna är den diskursordning där synen på barn innebär att de ses som underordnade vuxna. Denna diskursordning upplever vi som i allra högsta grad naturaliserad och föga ifrågasatt i grunden. Detta tolkar vi som att diskursordningen tillfälligt är dominerande. Det innebär vidare att de vuxnas tolkningsföreträdare betraktas som obestritt (Näsman, 1995, s.280). Detta får konsekvenser för de barn som är föremålet för tolkningen, vilka sällan eller aldrig står i första ledet när det gäller de egna behoven och önskemålen. Barnen hamnar till exempel i ett beroendeförhållande till vuxna, vilket påminner om Qvortrups (1994) resultat där barnen enbart ses som en del av en familj (s.7).

Det är intressant att se att den under- och överordning som finns mellan bibliotekarier och barn inte är specifik för denna användargrupp, den verkar tvärtom existera, i viss mån, i koppling till alla typer av användare. Detta är en tanke som återfinns hos både Hedemark och Hedman (2002) och i Tuominens artikel *User-centered discourse: An analysis of the subject positions of the user and the librarian* (1997).

Hedemark och Hedman (2002) sluter sig till att den grupp som de undersöker, biblioteksanvändare i sin helhet, betraktas som alienerade och i behov av hjälp. Denna syn fann de särskilt dominerade i den diskurs de kallar för den pedagogiska diskursen. Här beskrivs användaren som en person i behov av vägledning (s.40). Detta synsätt exemplifieras tydligt i vår undersökning, främst genom diskursen om det hjälpbehövande barnet och diskursen om det resursmottagande barnet, och det går som en röd tråd igenom sättet att skriva om barn i vårt material.

Det finns ytterligare likheter mellan våra diskurser om barn och Hedemark och Hedmans (2002) diskurser om användare. Hedemark och Hedmans folkbildande diskurs påminner om både diskursen om det resursmottagande och det hjälpbehövande barnet. I den folkbildande diskursen ses användarna som representanter för den stora allmänheten, inte direkt som individer (s.39). Denna syn är vanlig även i vårt material, att se barnen som individer hamnar, som vi nämnt tidigare, ofta i skymundan. Synen på användarna som i behov av bildning och fostran (Hedemark & Hedman, 2002, s.39) påminner starkt om

diskursen om det hjälpbehövande barnet, och kan vidare jämföras med Tuominens (1997) resultat. Avslutningsvis går det att sluta sig till att det inte enbart är barn som betraktas som underordnade gentemot bibliotekarier, utan i många fall alla typer av användare.

Tuominen (1997) finner att användare i hög grad betraktas som beroende av bibliotekarien och dennes hjälp. Förhållandet mellan bibliotekarie och användare liknas vid ett läkare-patient-förhållande där bibliotekarien har högst status (s.362-363). Tuominen (1997) fortsätter med att jämföra förhållandet mellan användare och bibliotekarie, med det han kallar det ojämlika förhållandet mellan barn och vuxna (s.363). Här ses tydligt hur den underordnade position som barnen i vårt material tilldelas inte kan sägas vara specifik för just denna grupp.

6.3. Kopplingen till bibliotek

Nedan vill vi föra en diskussion om diskursernas och kategoriernas koppling till bibliotek, samt de eventuella direkta och indirekta konsekvenser som våra identifierade diskurser kan ha för mötet mellan bibliotekspersonal och barn som biblioteksanvändare.

Först och främst finns det i materialet en ganska tydlig skiljelinje mellan de olika diskurserna och vilket slags biblioteksverksamhet de kopplas till. I diskursen om det resursmottagande barnet och diskursen om det hjälpbehövande barnet ser vi nästan uteslutande en koppling till skolbibliotek och skola. Här är det också tydligt att synen på barn är starkt sammankopplad med de riktlinjer för skolbiblioteksverksamhet som finns i Bibliotekslagen. I dessa paragrafer ser vi samma element som i vårt material, till exempel begreppen *främja*, *språkutveckling* och *stimulera*:

9 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning (Bibliotekslag 1996:1596).

5 § Inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevnas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen (Bibliotekslag 1996:1596).

Vidare finns det en klar koppling mellan diskursen om det idylliserade barnet och folkbibliotek eller andra, mer experimentella former av biblioteksverksamhet, såsom sammanslagningen av ett teknikmuseum och ett bibliotek. Här är det främst barnavdelningar med exempelvis sagostunder som står i fokus. När barn i texterna blir tilldelade subjekspositionerna *bebisar* och *små barn* är det också denna koppling till biblioteksverksamhet som gör sig gällande.

Vad gäller diskursen om det jämlika barnet är kopplingen till en specifik biblioteksform mer diffus. Denna syn verkar med andra ord existera i de flesta biblioteksorganisationer, möjligtvis går det att uttyda en viss övervikt för just skolbiblioteksverksamhet.

6.3.1. Konsekvenser för bemötande

Att det finns ett starkt samband mellan diskurserna om det hjälpbehövande barnet, det resursmottagande barnet och skolbibliotek tyder på att det ligger i skolbibliotekens intresse att se barnen som blivande vuxna, som skall hjälpas eller stimuleras ut i vuxenlivet. Särskilt i diskursen om det resursmottagande barnet är kopplingen mellan barn idag och väl utvecklade vuxna imorgon tydlig. Att anamma denna syn, menar vi, innebär en risk för att barnens eget värde, egenskaper och erfarenheter inte tas tillvara i någon större utsträckning. Synen kan vidare medföra att alltför stort fokus läggs på vad barnet kan eller klarar av. På så sätt hamnar barnens prestationer i centrum, vilket kan upplevas som ett problem då bibliotekarien, istället för att se individen, ser de resultat han/hon förväntas prestera. Här förstärks också bibliotekariens pedagogiska roll, där bibliotekarien närmar sig läraren eller förskoleläraren. Detta ser vi dock inte som ett problem då synen på barn som ännu-icke-vuxna också kan ses i ett positivt ljus då det i förlängningen indirekt kan innebära att resurser tidigt läggs på barnen och att barnens behov på så sätt inte förbises.

Vad det gäller diskursen om det hjälpbehövande barnet är risken större att barnen ses som helt underordnade vuxna och det är även möjligt att barnen inte ses som individer, utan som en grupp vars hjälpbehov är större än andra grupper. På detta sätt kan denna diskurs ha en negativ inverkan på mötet mellan bibliotekarierna och barn och det kan innebära att barnens erfarenheter etc. tenderar att komma i skymundan eller inte uppmärksammas alls. Det faktum att de vuxnas auktoritet är ständigt närvarande och uppenbar inom denna diskurs kan också medföra en risk att bibliotekarien inte bemöter barnet på en jämlik nivå, något som eventuellt kan verka avskräckande på barnen och i sin tur deras syn på bibliotek. För de barn som är i faktiskt behov av specifik hjälp kan denna diskurs dock ses som positiv. Dessa barn förbises inte, utan fokus ligger på att de skall fångas upp snabbt och få den hjälp de behöver.

Inom diskursen om det idylliserade barnet möter vi delar av samma problematik som hos det hjälpbehövande barnet. Barnen ses inte som individer vilket medför att bemötandet riskerar att vara för kategoriserande. Utgångspunkten blir, istället för att se varje barn som individ, att barnen upplevs som en grupp med samma intressen. Det är möjligt att det även kan upplevas som problematiskt med de barn som skiljer sig från normen. Den bild av barnen som passiva och primitiva som gör sig gällande i denna diskurs kan dels medföra att de förväntas uppföra sig på ett visst sätt, och dels att barnen reduceras till varelser som drivs av sina lustar och sin nyfikenhet. Ett starkt fokus på barnens så kallade inneboende nyfikenhet kan innebära att biblioteket försöker erbjuda böcker, eller rekvisita, som är speciellt utformad för att tilltala och utveckla barnens nyfikenhet och deras lekande. Detta kan upplevas positivt då det innebär att barnen tidigt får en relation till biblioteket.

Ytterligare problem som kan uppstå i och med den idylliserade bilden på barn är bland annat att barnen ses som en förlängning av föräldrarna. Barnen ses inte som individer, dels för att de alltid, främst på grund av ålder, är kopplade till sina föräldrar, och dels för att de också blir sedda som en mycket homogen grupp, med samma inneboende

nyfikenhet, drömmar och längtan. Detta anser vi kan medföra problem för mötet mellan barn och bibliotekarierna eftersom biblioteket istället riktar sig mot föräldrarna och barnen i praktiken förblir osedda. Detta är dock inget som enkelt kan lösas eftersom bebisar och små barn har en stark praktisk koppling till sina föräldrar. Barnen står i en otvivelaktig beroendeställning till sina föräldrar på grund av sina praktiska förutsättningar. Det är här biologin kommer in, vilken kan vara svår att avlägsna sig ifrån.

Att diskursen om det idylliserade barnet även innebär en syn på barn som påminner om de vuxnas egen barndom, ofta i ett romantiskt skimmer, kan också betyda problem för det direkta bemötandet. Bibliotekarierna riskerar att med denna syn bemöta barnet med alltför stora fördomar om vad det innebär att vara barn, något som kanske inte alls stämmer om barnen ses som individer. Risken är att de förutsättningar som barnen har idag, och som skiljer sig från hur samhället såg ut för 20-30 år sedan, inte tas i beaktande. För att undvika detta är en tänkbar lösning en speciell barn- och ungdomsbibliotekarieutbildning eller kontinuerlig fortbildning inom barnkultur eller dylikt. Detta skulle innebära större kunskap om barn och ungas liv och villkor, vilket på sikt kan leda till ett mer ömsesidigt möte. Vi vill framhålla att detta inte är specifikt för problematiken inom denna diskurs, utan alla barnbibliotekarierna skulle gynnas av att möta nya synsätt och barndomar.

I diskursen om det jämlika barnet ses barnen som individer, vilket gör att inte samma problem med kategorisering, som i ovannämnda diskurser, riskerar att ske. En risk med denna diskurs kan dock vara att barnens kompetens överskattas och de ges möjligheter som de inte klarar av att hantera. Som ett exempel kan vi ta ett resultat i en studie av pedagogerna Elisabeth Arnér och Britt Tellgren (2006), där de genom en omfattande intervjustudie av sexåriga barn undersöker barns syn på vuxna. Barnen i studien svarade, när de fick frågan om vad de skulle bestämma om de fick möjlighet att vara de som styr, att de skulle vilja äta godis varje dag (s.82). Vi uppfattar det delvis som en effekt av att de aldrig, eller sällan, har haft chansen att bestämma och därmed blir överväldigade av uppgiften.

Den dubbla botten som existerar inom denna diskurs kan möjligtvis vara ett resultat av att det inte helt går att låta barnen bli vuxnas jämlikar, eller specifikt bibliotekariernas jämlikar, eftersom det i praktiken innebär en risk att bibliotekarierna på så sätt rationaliserar bort sin egen professionella roll gentemot barnen. Denna problematik är tydlig även mellan bibliotekarierna och användarna i allmänhet. Hos Tuominen (1997) märks till exempel att för att bibliotekariernas roll skall framstå som mer professionell framhålls i många fall användarna som mindre kompetenta (s.360). Även Hedemark och Hedman finner i sin studie (2002) att det i tre av deras diskurser finns en diskrepans mellan politiskt korrekta uttalanden och uttalanden om egna erfarenheter, något de delar upp i ett retoriskt och ett praktiskt plan inom diskursen (s.39). Denna uppdelning förefaller inte, liksom i vårt material, vara medveten.

Det är dock viktigt att poängtera att bibliotekarierna står för en specifik yrkeskompetens, att jämföra med till exempel lärare, som automatiskt försätter dem i en annan roll än alla användargrupper. Vi ser det med andra ord som naturligt att det finns en skiljelinje mellan barn och bibliotekarierna. Denna skiljelinje behöver, och bör, dock inte medföra en

syn på barn som en grupp som på alla sätt skiljer sig ifrån vuxna. Barnen bör, liksom vuxna, betraktas som individer och de bör därmed ses som skilda från sina föräldrar. Detta tankesätt tror vi är essensen i diskursen om det jämlika barnet, att den snarare än att försöka göra barn till vuxna för fram en syn där barn respekteras för vad de är och att barns tankar och åsikter är viktiga för samhället i stort och kan, och bör, tas till vara.

Avslutningsvis vill vi ännu en gång understryka att alla dessa diskurser samexisterar sida vid sida i materialet och att ingen av dem verkar finnas helt renodlad någonstans. Detta innebär alltså att de olika synen på barn som här framkommer kan framstå som mer svartvita än vad som är fallet i verkligheten.

7. Slutsatser och förslag på fortsatt forskning

Uppsatsens första frågeställning behandlar vilken/vilka diskurser om barn som finns i tre kulturpublikationer. De övergripande diskurser som vi har funnit har vi valt att kalla diskursen om det idylliserade barnet, diskursen om det hjälpbehövande barnet, diskursen om det resursmottagande barnet samt diskursen om det jämlika barnet.

Den andra frågeställningen behandlar vad dessa diskurser berättar om hur det inom fältet ses på barn. Denna frågeställning samt ett resonemang om diskursernas betydelse för hur barn bemöts på biblioteket har förts i diskussionskapitlet. Här kommer vi att återge en kort version av slutsatserna av denna diskussion.

Diskursen om det idylliserade barnet symboliserar en syn på barn som påminner om den diskurs som andra författare har kallat diskursen om det oskyldiga barnet eller diskursen om det naturliga barnet. Barnet ses här som alltigenom gott och det fungerar i texterna som en symbol för en medfödd, drivande nyfikenhet. Barnet blir även till en symbol för ett gott liv och kan här jämföras med till exempel vacker natur och känslor såsom glädje eller lycka. Denna diskurs kan få till följd att barnen dels blir degraderade till enbart naturliga väsen, i likhet med djur, men det kan också leda till att personalen på biblioteket ser det som ett mål att arbeta med barnens nyfikenhet.

Diskursen om det hjälpbehövande barnet påminner om diskursen om det resursmottagande barnet, men skillnaden är att det inom denna diskurs sätts fokus på hur barnen behöver stötta, hjälpas och fostras. Här är det inte lika uppenbart att barnen har något att tillföra själva, utan de ses mer som tomma kärl som skall fyllas av vuxna. De vuxnas auktoritet är alltid närvarande och barnen upplevs som en grupp i ständigt behov av hjälp. Denna syn på barn kan leda till att barnen degraderas till helt underordnade vuxna och att de inte ses som individer, utan enbart som en grupp. Det kan innebära att barnens potential och egenskaper förbises i mötet mellan bibliotekarier och barn som biblioteksanvändare.

Diskursen om det resursmottagande barnet för fram en syn på barn som betydelsefulla och en grupp som behöver resurser för att nå sin fulla potential. Denna fulla potential är dock inget som framhävs som något som uppnås i barndomen, utan detta är vad som sker i vuxenlivet om barndomen har varit tillräckligt givande. Barnen ses här som ännu-icke-vuxna istället för fungerande individer i nuläget. Här fokuseras även på en koppling till skolbibliotek, vilket upplevs vara en viktig agent i skapandet av väl fungerande vuxna människor. Denna syn kan innebära att biblioteken, särskilt skolbiblioteken, missar det faktum att barnen lever här och nu och är viktiga delar av samhället även idag. På plussidan kan det dock även innebära att ett tidigt arbete med barn leder till att barnen når sin fulla potential, vilket kanske inte hade skett utan de satsningar och stöd som erbjuds.

Den sista diskursen är diskursen om det jämlika barnet, där barnet inte längre positioneras på en lägre nivå än de vuxna. Här ses barnet som en individ med egna rättigheter och egna krav att ställa på samhället. Denna diskurs kan liknas vid diskursen om barnet med rättigheter och diskursen om det kompetenta barnet som förs fram av andra författare.

Denna diskurs strävar efter att leva upp till den syn på barn som finns i FN:s konvention om barns rättigheter, vilket kan leda till att barnen får vara medbestämmande vad det gäller frågor som påverkar dem. I biblioteket kan detta gälla bland annat inköp av barn- och ungdomsböcker, utformning av informationssökningskurser som påverkar dem eller liknande. Denna syn kan dock eventuellt innebära en risk för att barns förmåga överskattas. Vår slutsats är dock att detta bara sker i ett initialskede då barnen inte är vana vid att ta egna beslut eller att vara medbestämmande. Problemet med denna diskurs är att det existerar en dubbel botten där strävan efter att tilldela barnen makt inte genomförs fullt ut. Det är ytterst de vuxna som har makten även här.

Den sista frågeställningen behandlar vilka subjektspositioner barnen i materialet tilldelas samt vilka konsekvenser dessa positioner får för maktförhållandet mellan barn och vuxna. De subjektspositioner som vi har identifierat i materialet är utsatta grupper, bebisar och små barn, genus samt elever. Dessa kategorier visar tydligt på hur barnen ständigt fungerar i sociala roller som på ett eller annat sätt betraktas som underordnade vuxna. Maktförhållandet mellan barn och vuxna upprätthålls och reproduceras på så sätt.

Vad det gäller fortsatt forskning hade vi funnit det intressant med en mer praktisk undersökning av hur synen på barn tar sig explicit uttryck vid bemötandet av barn på biblioteket. Det skulle dels gå att använda sig av exempelvis observationer av interaktionen mellan bibliotekarier och barn för att kunna utläsa hur bibliotekspersonalens barnsyn tar sig uttryck i det praktiska arbetet. Dels skulle en undersökning av det indirekta arbetet med barn- och ungdomsverksamhet, till exempel i form av inköp, vara fruktbart för att synliggöra biblioteksfältets barnsyn.

8. Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att urskilja de diskurser om barn som cirkulerar i tre, för biblioteksverksamheten relevanta, publikationer. Diskursanalys har fungerat som teori och metod. Med utgångspunkt från Ernesto Laclau och Chantal Mouffes socialkonstruktionistiska diskursteori har vi skapat ett eget analysperspektiv där även delar av Norman Faircloughs kritiska diskursanalys har använts.

Arbetets frågeställningar är följande:

- * Vilken/vilka diskurser om barn kan identifieras i tre utvalda kulturpublikationer?
- * Vad berättar dessa diskurser om hur synen på barn ser ut inom biblioteksområdet?
- * Vilka subjektspositioner blir barnen i materialet tilldelade och vad får dessa för konsekvenser för maktförhållandet mellan barn och vuxna?

Genom en analys av 84 artiklar i tidskrifterna *Biblioteksbladet* och *DIK-forum* samt Kulturrådets nyhetsbrev *Barn & unga* har vi identifierat fyra olika kategoriseringar samt fyra olika diskurser om barn.

De kategorier som identifierats i materialet är följande: utsatta grupper, bebisar och små barn, genus samt elever. Dessa kategoriseringar används för att visa på hur barns olika identiteter och gruppbildningar skapas genom att de i materialet tilldelas olika subjektspositioner. Resultatet ger vid hand att utsatta grupper av barn främst beskrivs genom att sammankopplas med olika hjälpmedel och de själva är relativt osynliga i texterna. Subjektspositionen bebisar och små barn skapas i anknytning till begrepp såsom nyfikenhet, lek och färgglada omgivningar. Kategorin genus kännetecknas av en strävan efter att undvika traditionellt genustänkande och att tilldela barnen subjektspositionerna flicka eller pojke. I dessa texter kan dock en viss paradox uppstå där strävan efter att förklara sitt ställningstagande leder till att subjektspositionerna som pojke eller flicka används. Den sista subjektspositionen, elever, får sin identitet genom att sammankopplas med begrepp och innebörder såsom läsförmåga, stimulera till läsning och skolbibliotek.

De identifierade diskurserna är följande: *diskursen om det idylliserade barnet* där barnen främst blir sedda som vackra och primitiva samt förknippas med de vuxnas idéer om den egna barndomen. *Diskursen om det hjälpbehövande barnet* målar istället upp en syn på barn som i behov av fostran och de vuxnas auktoritet. I *diskursen om det resursmottagande barnet* ses barnen främst som blivande vuxna. I *diskursen om det jämlika barnet* strävas det efter att ge barnen makt, men detta lyckas inte alltid och en diskrepans uppstår mellan det utsagorna i diskursen vill förmedla och det de faktiskt förmedlar. Diskursernas förhållande till varandra beskrivs som antagonistiskt då de, inom samma diskursordning, befinner sig i en ständig diskursiv kamp om vilken betydelse som skall tilldelas elementet barn.

De diskurser som har identifierats i vår analys kan få konsekvenser för bibliotekariers bemötande av barn, både direkt och indirekt. Vi har dragit slutsatsen att alla de diskurser, och även de subjekspositioner vi har identifierat, kan sägas fungera ideologiskt i och med att de upprätthåller ett ojämlikt maktförhållande mellan barn och vuxna. Uppsatsen för ett vidare resonemang om vilka konkreta konsekvenser detta ojämlika maktförhållande och de olika diskurserna kan resultera i. Diskursen om det idylliserade barnet kan medföra att barnen degraderas till naturliga väsen som inte ses som skilda från föräldrar eller andra vuxna. Samma diskurs kan också leda till att man från bibliotekets sida tar tillvara och arbetar med barnens nyfikenhet. Diskursen om det hjälpbehövande barnet kan leda både till att barnens egen potential förbises och till att de barn som är i behov av faktisk hjälp lyfts fram för att få den hjälp de behöver. Diskursen om det resursmottagande barnet riskerar också att se barnen enbart som grupp, istället för egna individer, men synen kan även leda till att man tidigt riktar sitt arbete mot barnen för att de skall kunna nå sin fulla potential. Den sista diskursen, om det jämlika barnet, kan leda till att barnen får vara medbestämmande i biblioteksfrågor som berör dem. Det är dock även möjligt att barnens förmåga överskattas.

Artikelförteckning

1. Falck, Johan 2004. Aktiva skolbibliotekarier – en förutsättning för ungdomars läslust. *DIK-forum* 2004:10
2. Arnborg, Beata 2004. Självklart centrum i ett skärgårdssamhälle i utveckling. *DIK-forum* 2004:11
3. Nilsson, Göran 2004. Mars Express – På spaning efter framtidens barn- och ungdomsbibliotek. *DIK-forum* 2004:12
4. Nørby, Karin 2004. Vestro Gothia – kul och spännande med det lokala kulturarvet. *DIK-forum* 2004:13
5. Alfredsson, Henrik 2005. Skolministern vill satsa på skolbiblioteken. *DIK-forum* 2005:4
6. Pettersson, Ditte 2005. Teknikmuseum och bibliotek: Hybrid som blev resurs för hela kommunen. *DIK-forum* 2005:8
7. Adolfsson, Camilla 2005. Barns väntan. *DIK-forum* 2005:12
8. Blomberg, Elisabet 2006. Bibliotekarie sällsynt inslag i skolan. *DIK-forum* 2006:14
9. Alfredsson, Henrik 2006. På norska bibliotek blir inga bilar stulna. *DIK-forum* 2006:15
10. Pettersson, Ditte (Metra reportage) 2006. Med språket framför sig. *DIK-forum* 2006:15
11. Myrén, Viktoria 2007. Inget hyschande när personalen äger. *DIK-forum* 2007:4
12. Bergenstam, Jeanette 2007. Bok på väg. *DIK-forum* 2007:6
13. Adolfsson, Camilla 2007. Med bronsåldern som inspiration. *DIK-forum* 2007:7
14. Eriksson, Annika 2004. ”Att läsa talböcker är livet för oss synskadade”: Konferens om tillgänglighet. *BBL* 2004:3
15. Steinsaphir, Marianna 2004. Norrköping satsar på barnen. *BBL* 2004:3
16. Zorn, Henriette 2004. Stöd fördelat för läsfrämjande insatser. *BBL* 2004:5
17. Norén, Catharina 2004. Debatt och kommentar. *BBL* 2004:6
18. Zorn, Henriette & Aagård, M 2004. Aktionsgrupp för barnkultur utsedd. *BBL* 2004:7
19. Zorn, Henriette 2004. Skolministern vill satsa på barns läsning. *BBL* 2004:10
20. Eriksson, Annika 2005. Bokutlånarnas ”Trackslista”. *BBL* 2005:1
21. Jones, Nick 2005. Vad finns i Alby? *BBL* 2005:1
22. Rabe, Annina 2005. ”Opsi får gärna bli lite tuffare”. *BBL* 2005:6

23. Zorn, Henriette 2005. En mäsä för skolbiblioteken. *BBL* 2005:7
24. Zorn, Henriette 2005. Årets "framtidsspanare": Nya perspektiv på barns val av bilderböcker. *BBL* 2005:8
25. Zorn, Henriette 2005. För lite och för orättvist. *BBL* 2005:8
26. Zorn, Henriette 2005. Biblioteken – nu även en hjärtefråga för skolministern? *BBL* 2005:8
27. Rabe, Annina 2005. Språkpropositionen: Skol- och arbetsplatsbibliotek uppmärksammas *BBL* 2005:8
28. Ekström, Åsa 2005. Staten satsar på dataspel när unga föredrar böcker. *BBL* 2005:9
29. Ekström, Åsa 2005. Rum för barn nyinvigt. Sponsring? Ja, tack! *BBL* 2005:9
30. Rabe, Annina 2005. Dyslexihörnor på Stockholmsbiblioteken. *BBL* 2005:9
31. Ekström, Åsa 2005. Sponsringssamarbete belönat. *BBL* 2005:10
32. Zorn, Henriette 2005. Språkutveckling ska stärkas. *BBL* 2005:10
33. Ekström, Åsa 2006. Läslust över gränserna. *BBL* 2006:1
34. Ekström, Åsa 2006. Barnböcker som spränger gränser. *BBL* 2006:1
35. Ekström, Åsa 2006. Barns väntan. *BBL* 2006:1
36. Nilsson, Jenny 2006. Enkät visar att Äppelhyllan har fått genomslag. *BBL* 2006:1
37. Ekström, Åsa 2006. Både knopp och kropp i trim! *BBL* 2006:1
38. Höglund, Carl-Magnus 2006. Bergsjöns bibliotek: Först och främst en plats för möten. *BBL* 2006:3
39. Ekström, Åsa 2006. Spelmiljoner satsas på barnkultur. *BBL* 2006:5
40. Hansson, Johanna & Ögland, Malin 2006. Ska vi konkurrera eller kompensera? *BBL* 2006:5
41. Ekström, Åsa 2006. Bebis + bok = sant. *BBL* 2006:7
42. Ekström, Åsa 2006. Lekande barn berättar och lär. *BBL* 2006:9
43. Berg, Kerstin 2006. Barnbibliotekarie för en dag. *BBL* 2006:9
44. Ekström, Åsa 2007. Läsfrämjande projekt får stöd. *BBL* 2007:1
45. Ekström, Åsa 2007. Barns tankar om framtidsbiblioteket. *BBL* 2007:1
46. Corneliuson, Cay 2007. UR:s program: Ett verktyg för biblioteken. *BBL* 2007:1
47. Ekström, Åsa 2007. "Fri att vara sig själv?" En utställning om genusperspektiv i barnlitteraturen. *BBL* 2007:2

48. Grönblad, Fatima 2007. IT och design utvecklar biblioteksmiljön. *BBL* 2007:3
49. Ekström, Åsa 2007. Biblioteksmysterium i Bagarmossen. *BBL* 2007:6
50. Bergstedt, Eva 2007. Du äger inte ditt språk förrän du läser det. *BBL* 2007:6
51. Ekström, Åsa 2007. En bok för ingen? *BBL* 2007:7
52. Ekström, Åsa 2007. Stockholms största skrivarläger: Förlust för stadsbiblioteket.
BBL 2007:7
53. Ekström, Åsa 2007. Grymt att läsa: Om manliga förebilder. *BBL* 2007:7
54. Zorn, Henriette 2007. Vem läser för barnen? När? Och Hur? *BBL* 2007:7
55. Corneliuson, Cay 2007. Läsfrämjande arbete för barn och unga i en digital tid.
BBL 2007:8
56. Zorn, Henriette 2007. Barnens Polarbibliotek firar jubileum. *BBL* 2007:8
57. Ekström, Åsa 2007. Barnens bibliotek: Håller hög kvalitet och sprider läslust.
BBL 2007:9
58. Ekström, Åsa 2007. Rättvisemärkt läsande. *BBL* 2007:9
59. Ekström, Åsa 2007. Biblioteksrådet tycker till. *BBL* 2007:10
60. Brilioth Biörnstad, Lotta 2004. Barn behöver samma kulturella mångfald som vuxna!
Barn + Ungdom 2004:1
61. Göransson, Bengt 2004. Stackars barn när skolan blir butik. *Barn + Ungdom* 2004:1
62. Brilioth Biörnstad, Lotta 2004. Förmedla eller kommunicera: Vilka är barnen som
kulturpolitiken vänder sig till? *Barn + Ungdom* 2004:2
63. Tham, Amelie 2004. Gemensamma utgångspunkter för kultur och skola i Dalarna.
Barn + Ungdom 2004:2
64. Widerberg, Siv 2004. Lintottarnas bilderboksvärld. *Barn + Ungdom* 2004:2
65. Warmboe, Thorleif 2004. Handen gör det tanken vill. *Barn + Ungdom* 2004:3
66. Juhl, Ena 2004. Två steg fram och ett tillbaka: Dansk barnkulturpolitik på fallrepet.
Barn + Ungdom 2004:3
67. Tham, Amelie 2004. I Porsgrunn kan barnen påverka besluten. *Barn + Ungdom*
2004:4
68. Norrby, Anna 2004. Uppdrag: Stärka barnkulturen. *Barn + Ungdom* 2004:5
69. Norrby, Anna 2004. Konst som verktyg i vardagen. *Barn + Ungdom* 2004:6
70. Alfons gläntar på dörren till språket. *Barn + Ungdom* 2004:6

71. Kohkoinen, Annette 2004. Bebisar, böcker och bibliotek. *Barn + Ungdom* 2004:6
72. Warmboe, Thorleif 2005. Inre och yttre design i Borås. *Barn + Ungdom* 2005:2
73. Warmboe, Thorleif 2005. Skulpturer skapar ord. *Barn + Ungdom* 2005:3
74. Tham, Amelie 2005. Underdimensionerad barnkultur kartlagd. *Barn + Ungdom* 2005:3
75. Stenström, Tua 2005. Manga och idrott i barnbokskatalogen. *Barn + Ungdom* 2005:3
76. Marcel, Benny 2005. Barnkultur växer underifrån. *Barn + Ungdom* 2005:3
77. Barnkultur i scenkonstkrönika. *Barn & unga* 2006:1
78. Internationell barnboksvecka. *Barn & unga* 2006:3
79. Kulturrådets inköpsstöd fördelat. *Barn & unga* 2006:4
80. ALMA vänder sig direkt till barnen. *Barn & unga* 2006:4
81. Nytt centrum för språkutveckling. *Barn & unga* 2006:4
82. Barnombudsmannen och Kulturrådet ger ut gemensam skrift. *Barn & unga* 2006:5
83. Kulturrapport från Barnombudsmannen. *Barn & unga* 2006:5
84. Bibliotekarier på familjecentraler. *Barn & unga* 2007:6

Källförteckning

Arnér, Elisabeth & Tellgren, Britt (2006). *Barns syn på vuxna: Att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bibliotekslag (SFS 1996:1596). *Rättsnätet*.
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19961596.HTM> [2008-04-29]

Buckingham, David (2000). *After the death of childhood: Growing up in the age of electronic media*. Cambridge: Polity press.

Dahlberg, Gunilla, Moss, Peter & Pence, Alan (2002). *Från kvalitet till meningsskapande: Postmoderna perspektiv – exemplet förskolan*. Stockholm: HLS förlag.

Danielsson, Magdalena & Degerth, Ulrika (2005). *Skämtlekar och Elvis Presleyskivor – ett sätt att få kontakt med ungdomar: Diskurser om ungdomar och ungdomsverksamhet i Biblioteksbladet 1916-2005*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap.(Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2005:51).

Davies, Bronwyn (1993). *Shards of glass: Children reading & writing beyond gendered identities*. Cresskill, New Jersey: Hampton Press.

DIK (2008).
<http://www.dik.se> [2008-02-21]

Fairclough, Norman (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.

Fairclough, Norman (1989). *Language and power*. Harlow: Longman.

Frohmann, Bernd (1994). Discourse analysis as a research method in Library and Information Science. *Library and Information Science Research*, vol. 16, s. 119-138.

Hansson, Joacim (1998). *Om folkbibliotekens ideologiska identitet: En diskursstudie*. Licentiatavhandling vid avdelningen för biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgs universitet. Skrifter från Valfrid 17. Borås: Valfrid.

Hedemark, Åse & Hedman, Jenny (2002). *Vad sägs om användare? Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap.(Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2002:61).

James, Allison, Jenks, Chris & Prout, Allan (1998). *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press.

Johansson, Barbro (2000). *Kom och ät! Jag ska bara dö först: Datorn i barns vardag*. Göteborg: Etnologiska institutionen. (Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige). Diss. Göteborgs universitet.

Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. 2. uppl. London: Verso.

Näsman, Elisabet (1995). Vuxnas intresse av att se med barns ögon. I: *Seendet och seendets villkor: En bok om barns och ungas välfärd*. Lars Dahlgren & Kenneth Hultqvist, red. Stockholm: HLS Förlag.

Rönneberg, Margareta (2006). "Nya medier" – men samma gamla barnkultur? Om det tredje könets lek, lärande och motstånd via TV, video och datorspel. Uppsala: Filmförlaget.

Sahlin, Ingrid (1999). Diskursanalys som sociologisk metod. I: Sjöberg, Katarina, red. *Mer än kalla fakta: Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Seendet och seendets villkor: En bok om barns och ungas välfärd (1995). Lars Dahlgren & Kenneth Hultqvist, red. Stockholm: HLS Förlag.

Sjöberg, Katarina, red. (1999). *Mer än kalla fakta: Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Smith, Anna Marie (1998). *Laclau and Mouffe: The radical democratic imaginary*. London & New York: Routledge.

Sommer, Dion (2005). *Barndomspsykologi: Utveckling i en förändrad värld. Andra reviderade utgåvan*. Malmö: Runa.

Statens kulturråd (2008).
<http://www.kulturradet.se> [2008-02-23]

Steinberg, Shirley R & Kincheloe, Joe L (1999). Introduction: No More Secrets – Kindeculture, Information Saturation, and the Postmodern. I Steinberg, Shirley R. & Kincheloe, Joe L, red. *Kindeculture. The corporate construction of childhood*. Boulder: Westview Press.

Svensk Biblioteksforening (2008).
<http://www.biblioteksforeningen.se> [2008-02-21]

Talja, Sanna, Tuominen, Kimmo & Savolainen, Reijo (2004). "Isms" in information science: Constructivism, collectivism and constructionism. *Journal of Documentation*, vol. 61, nr.1, årg. 2005, s. 79-101.

Tuominen, Kimmo (1997). User-centered discourse: An Analysis of the Subject Positions of the User and the Librarian. *The Library Quarterly*, vol. 67, nr.1, s. 350-371.

Qvortrup, Jens (1994). Childhood Matters: An Introduction. I: Qvortrup, Jens, Bardy Marjatta & Sgritta, Giovanni, red. *Childhood matters: Social theory, Practice and Politics*. Aldershot: Avebury.

Qvortrup, Jens, Bardy, Marjatta & Sgritta, Giovanni, red. (1994). *Childhood matters: Social theory, Practice and Politics*. Aldershot: Avebury.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (1999). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.